

Etsivä työ ihmiskaupan tunnistamisessa

”siinä on monesti se ongelma, että ei se koske minua”

Tero Knuutinen

Karita Peltola

OPINNÄYTETYÖ

Lokakuu 2021

Sosionomi (AMK)

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi muuntokoulutus

KNUUTINEN, TERO & PELTOLA, KARITA

Etsivä työ ihmiskaupan tunnistamisessa

”Siinä on monesti se ongelma, että ei se koske minua”

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 1 sivua
Lokakuu 2021

Opinnäytetyömme aiheena on ammatillinen etsivä työ ja sen luomat mahdollisuudet löytää, kohdata ja toimia ihmiskauppa ilmiön selittäjänä, yksilöiden auttajana ja heidän ongelmien ehkäisijänä. Ihmiskauppa on sosiologinen, lainsäädännöllinen ja yhteiskunnallinen monialainen ongelma, jota voidaan tarkastella hyvin useasta eri näkökulmasta. Keskeistä kuitenkin Suomessa on se, että ihmiskauppa Suomessa on tyypillisesti piilorikollisuutta, ihmiskauppa ei näy arjessa kadulla tavallisille ihmisille. Siksi tämä piilorikollisuus on yhteinen seikka, jonka jokainen toimija joutuu kohtaamaan hoitaessaan ihmiskauppaa riippumatta toimijan omasta näkökulmasta asiaan. Ihmiskauppa on myös globaalia, rajat ylittävää toimintaa, myöskään sen ilmenemismuodot eivät ole sidottuja yhteen rikollisuuden haaraan tai lajiin. Yleisesti kirjallisuudessa kuvataan, että ihmiskauppa onkin jonkin henkilön hädänalaista riippuvuutta, heikkoa asemaa tai muuta hyväksikäyttöä rikolliseen tai epäinhimilliseen toimintaan.

Etsivää työtä voidaan kuvata työotteeksi, jossa työntekijä hakeutuu sinne missä asiakkaat ovat. Tässä opinnäytetyössä on haastateltu ammatillista etsivää työtä tekeviä henkilöitä sekä muita kentällä luottamuksellisessa roolissa toimivia ammattilaisia. Tutkimusotteeksi onkin valittu kyseinen etsivän työn teema siksi, että katsomme sen olevan keino kaikkien ihmiskaupan eri muotojen selvittämiseksi, yksilöiden auttamiseksi ja myös ilmiön selvittämiseksi. Etsivä työ työotteena on senkaltaisen työote, että jokainen viranomainen pystyy sitä halutessaan tekemään osana kokonaistyötettä. Pohdittavaksi jää, onko kaikilla viranomaisilla tosiasiaa halua ja kykyä toimia.

Tässä opinnäytetyössämme käsitellään myös eri viranomaisten kykyä jakaa luottamuksellista tietoa ja yleisemmin, miten etsivän työn kaltaisissa tilanteissa tiedonvälitys toimii eri toimijoiden kesken. Opinnäytetyössä ilmeneekin se, että lainsäädännössä ei sinänsä ole merkittäviä puutteita mutta eri toimijoiden luottamus toisiinsa on aika-ajoin heikko. Haastatteluissa esitetään myös malleja mm. Saksasta, miten toimintaa voidaan parantaa kenttätöiden tasolla eri toimijoiden kesken.

Suomi on sitoutunut kansainvälisin sopimuksin ehkäisemään ihmiskauppaa ja parantamaan uhrien asemaa. Opinnäytetyössä otetaan myös kantaa siihen, että mitä yhteiskunnan on hyvä ottaa huomioon, että yhteiskunta itsessään ei luo mahdollisuutta riistoon, ihmiskaupan kaltaisiin tilanteisiin

Asiasanat: ammatillinen etsivä työ, ihmiskauppa

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Bachelor of sosionom

KNUUTINEN TERO & PELTOLA KARITA

Human trafficking

“it often has that problem, does not apply to me”

Bachelor's thesis 53, appendices 1 pages
October 2021

In our thesis we study outreach work and the opportunities it creates to find, encounter, and act in explaining human trafficking, helping individuals and preventing the problems they might face. Human trafficking is a multisectoral sociological, legislative, and societal problem that may be looked at from several various points of view. In Finland, a central feature of human trafficking is that it is hidden crime by nature, meaning that it is not experienced or seen by ordinary people in their everyday life. The ‘hidden crime’ feature is something that the various involved parties have to take into account in dealing with human trafficking, regardless of their respective point of view. Human trafficking is global transborder activity, the various manifestations of which are not limited to any single branch or type of crime. In the literature, human trafficking is typically described as exploitation of someone’s emergency or dependency, dire situation, or other type of exploitation for criminal or inhumane activity.

Outreach work may be defined as a working technique in which the workers seek their way where their clients are. For this thesis, we interviewed professional outreach workers as well as other professionals who operate on the field in confidential roles. We chose outreach work as our theme because we see it as the method to use to shed light on all the various forms of human trafficking, to help individuals, and to find out more on the phenomenon. As a working technique, outreach work is something that all authorities could carry out as part of their everyday work. One of our objectives was to find out if, in fact, the authorities possess both desire and ability to do so.

We also studied various authorities in terms of their ability to share confidential information and, on a more general level, how information sharing actually takes place between various authorities in outreach work or similar situations. One of our findings is that while there are no significant legislative shortcomings, mutual trust between various authorities is at times lacking. In the interviews, some models are presented on how these activities may be improved on the field level, with examples from Germany, among others.

Through signing international agreements, Finland is committed to preventing human trafficking and improving the position of its victims. This thesis outlines what the society should take into account in order not to create circumstances that enable exploitation and human trafficking.

Key words: outreach, human trafficing,

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ETSIVÄ TYÖ.....	7
3	IHMISKAUPPA	10
3.1	Ihmiskaupan tilanne Suomessa	11
3.2	Ihmiskaupan lainsäädäntö	12
3.3	Rikoslain määritelmät koskien ihmiskauppaa.....	13
3.4	Etsivä työ ja lainsäädäntö	13
3.5	Poliisin lainsäädäntö koskien luottamuksellista toimintaa	14
3.6	Tiedonvaihtoon liittyvä lainsäädäntö	14
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA MENETELMÄT	18
4.1	Opinnäytetyön toteutuminen	18
4.2	Tutkimuksen tehtävät ja tutkimuskysymykset	18
4.3	Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus.....	19
4.4	Tutkimuksen kohderyhmä	20
4.5	Tutkimusaineiston kerääminen	20
4.6	Tutkimuksen analyysi.....	21
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	23
5.1	Mitä on ammatillinen etsivä työ	23
5.2	Kuka voi tehdä ammatillista etsivää työtä tai kenttättyötä	25
5.3	Ammatillinen etsivä työ ja ihmiskauppa.....	27
5.4	Ihmiskaupan alaikäiset uhrin ja raja-aidat uhreihin kohdistuneiden rikosten osalta	30
5.5	Tiedonvälitys eri toimijoiden välillä.	32
5.6	Luottamuksen rakentuminen kohti viranomaistoimintaa.....	36
5.7	Ihmiskaupan havaitseminen.....	39
5.8	Tulevaisuus	41
6	JOHTOPÄÄTÖKSET, POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET	45
	LÄHTEET	52

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsitellään ammatillisen etsivän työn keinoja lähestyä ongelmaa nimeltä ihmiskauppa. Työssämme arvioidaan olisiko etsivä työ tai muu sen kaltainen asiakkaiden parissa tehtävä työote vaihtoehto saada aikaiseksi ihmiskaupan uhria tai ilmiötä selvittävä prosessi vireille eri viranomaisissa. Etsivän työn keskeisenä otteena on, että asiakas kohdataan hänen omassa ympäristössään, tarkoituksena luoda luottamuksellinen ote, jolloin piilossa olevat ilmiöt ja asiat voisivat tulla näkyviksi viranomaisille tai kolmannen sektorin työntekijöille. Etsivä työ onnistuessaan on ammatillista, monialaosaamista vaativaa työtä ja eri viranomaisilla on siihen erilainen juridinenkin tulokulma mutta kaikissa sen muodoissa toimintaan liittyy erityinen luottamuksellisuus ja sensitiivisyys.

Ihmiskauppa on globaalia rajojen yli menevää rikollisuuden muotoa ja joka voi ilmetä hyvin monella yhteiskunnan sektorilla. Ihmiskauppa on erityisesti kolmansissa maissa iso yhteiskunnallinen ongelma, jonka seuraukset saattavat näkyä muualla kuin lähtömaassa, esimerkiksi Suomessa. Esimerkiksi prostituution järjestäjät eivät välttämättä itse asu Suomessa. Uhriutuminen saattaa alkaa kolmannessa maassa ja toiminta siirtyä Suomeen syystä tai toisesta. Pakkoavioliitoissa ja ympärileikkauksessa toiminnan organisointi saattaa taas olla Suomessa mutta varsinainen tapahtuma, esimerkiksi ympärileikkaus tapahtuu muualla, yleensä Afrikan mantereella.

Vaikka Suomi on sitoutunut ihmiskaupan vastaiseen työhön ratifioimalla kansalliseen lainsäädäntöönsä velvoittavaa lainsäädäntöä, on ilmiö silti osalle viranomaisistakin vieras ja suurelle yleisölle hyvinkin kaukainen sen näkymättömyyden vuoksi. Lakien ja säännösten tarkoitus on estää ihmiskaupan toteutuminen, auttaa kohteeksi joutuneita ja saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen ne, jotka mahdollistavat kyseisen toiminnan. Suomessa, pohjoismaisessa hyvinvointi yhteiskunnassa, ihmiskauppa piiloutuu tai on peiteltä, sen havaitseminen on vaikeaa. Prostituutio on netissä ja asunnoissa, työmiehillä rakennuksilla on keltaiset vaatteet ja ravintolatyöntekijät ovat asiakkailta piilossa keittiössä. Haasteena on myös uhrin tietämys omasta tilanteesta, halukkuus tai rohkeus hakeutua avunpiiriin.

Ihmiskauppaa voidaan siis lähestyä sosiologisena ilmiönä, yhteiskunnallisena ilmiönä, lainsäädännöllisenä ilmiönä ja myös eri viranomaisten keskinäisen toiminnan koordinoinnin ilmiönä -tai ongelmana. Kaikkia näitä lähestymistapoja yhdistää kuitenkin ilmiön piilorikollisuus. Opinnäytetyössä olemme keskittyneet, miten yksilöä tai ilmiötä pystytään selvittämään, miten luottamuksellista tietoa voidaan ja uskalletaan jakaa sekä mikä on tulevaisuus.

2 ETSIVÄ TYÖ

Etsivä työ on viiteryhmän kohtaamista heidän omassa ympäristössään sekä ihmisarvoa että itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Etsivän työn tekijän tarkoitus ei ole muuttaa asiakkaita tai näiden elämäntapaa suuntaan, johon yhteiskunta heitä haluaisi. Tarkoitus on ennaltaehkäistä ja tarjota apua, jotta asiakkaat voivat itse motivoitua muuttamaan oman elämänsä suuntaa.

(Kaartinen-Koutaniemi 2012, 21.)

Etsivän työn uranuurtajana on pidetty norjalaista Hajdis Hjort:ti joka aloitti etsivän työn norjalaisten huumenuorten parissa jo vuonna 1969. Tämä työmuoto perustuu kenttätööhön, jota tehdään työpareina. Työparit koostuvat eri ammattilaisista ja monesti myös eri sukupuolista, jolloin kohteiden on helpompi lähestyä etsivän työn työntekijää. (Huhtajärvi 2007, 450-451.)

Yhtenä peruseriaatteena tässä työssä on se, että etsinnän kohteet tarvitsevat apua muodossa tai toisessa, vaikka eivät itse välttämättä tuntisi näin olevan. He eivät myöskään tiedä kenen tai minkä puoleen heidän pitäisi kääntyä. Tällaiset uhrin, tässä opinnäytetyössä ihmiskaupan uhrin, eivät hakeudu avun piiriin vaan heidät on kohdattava heidän omassa ympäristössään. (Hjort 1995, 19.)

Etsivän työn tekijä työotteena on mennä sinne missä asiakkaat ovat ja kohdata heidät, rakentaa luottamussuhde ja auttaa jos asiakas näin haluaa. Antaa mahdollisuus tulla nähdyksi ja ymmärretyksi. Työmuodon tarkoituksena on viedä tietoa sekä palveluja niille, jotka jäävät yhteiskunnan palveluiden ulkopuolelle ja joilla ei ole tietoa tai rohkeutta hakeutua itse palveluiden piiriin. Etsivän työn tekijän ja asiakkaan suhde perustuu täysin asiakkaan vapaaehtoisuuteen, joten on tärkeää, että työntekijä suhtautuu asiakkaisiin ihmisarvoa kunnioittaen, ei ennakolta lokeroiden. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 21- 22.)

Työprosessi on hyvinkin tavallisesta poikkeava. Etsivä työ saattaa olla työntekijälle pelottavaa, arveluttavaa tai arkisista normeista poikkeavaa toimintaa. Etsivä

työntekijän on kuitenkin uskallettava kohdata ihminen, annettava tälle mahdollisuus tulla kohdatuksi ihmisenä ei uhrina tai valmiiksi lokeroituna esimerkiksi seksityöläiseksi. (Kaartinen-Koutaniemi 2021, 21.)

Etsivän työn tekijän toimintaympäristö, työkenttä on kaduilla ja uhrien verkostoissa. Työpari hakeutuu paikoille, joissa kohderyhmän edustajia on paikalla. Etsivän työn tarkoituksena on toimia anonyymisti, anonyymiyttä kunnioitetaan ja tämä monesti myös mahdollistaa yhteistyön alkamisen. (Raitakari & Virokangas 2009, 160.) Kenttätyössä auttaja asettaa itsensä kohderyhmälle mutta samalla hän tulee asettaneeksi kohderyhmälle rajat, tuoden mukanaan paikalle ”meta-aikuisen”. (Raitakari & Virokangas 2009, 157.)

Kohderyhmän löydyttyä etsivän työn työ jatkuu useimmiten havainnoinnilla. Tällä halutaan kohdentaa yksilöt, kerätä tietoa alakulttuureista, paikoista ja mahdollisesta avun tarpeesta. (Raitakari & Virokangas 2009, 160.)

Asiakas ei tiedä tilannettaan, eikä koe tarvitsevansa palveluja. Hänet pitää ensin kohdata, luoda luottamus ja vasta sen jälkeen aloittaa palvelujen rakentaminen. Esimerkkinä; työntekijä menee koputtamaan henkilön ovelle ja tekemään tuttavuutta. Jos tämä ei koe olevansa avun tarpeessa, miten silloin työntekijä motivoi itsensä ja organisaationsa nykyisessä tulos tehokkaassa ympäristössä? (Hjort, 1995, 52.)

Etsivän työn tarkoitus on saada muutos neljällä eri tasolla. Ensimmäinen on ennaltaehkäisevä työ ja kontaktien luominen. Tämä ei tarkoita vain ”hengailua”, kaverina olemista niille, joihin saadaan kontakti. Tarkoitus on luoda kontakti niihin tahoihin ja henkilöihin jotka, eivät halua kontaktoitua mutta saattavat olla uhrin asemassa. Työnkuvaan kuuluukin, että puolet työajasta on kontaktien solmimista, ei varsinaisen ongelman hoitamista. Lisäksi työntekijän on tehtävä itsestään henkilö, joka merkitsee viiteryhmälle jotain. Työntekijä ei kuitenkaan saa tehdä itsestään ehdollista. Suhde etenee asiakkaan tahdon mukaisesti. (Hjort, 1995, 53.)

Toiseksi etsivän työntekijän on oltava motivoiva, hänen on kontaktin solmimisen jälkeen pystyttävä motivoimaan henkilöä muutokseen ja luomaan uskoa asioiden

muuttamiseksi parempaan. Tämä vaatii luottamuksen rakentamista sekä yksilöön että ryhmään. Luottamuksen rakentaminen on haastavaa koska kyse on uhatuista, pelottelusta, kolmansista maista lähteneistä henkilöistä, jotka eivät ole tottuneet luottamaan yhteiskuntaan. Kolmanneksi työntekijän on välitettävä siitä kohderyhmästä ja yksilöstä jonka kanssa hän on saanut kontaktin, ongelmia on pystyttävä ratkaisemaan vaikeassakin paikassa (Hjort, 1995, 53.)

Ammattimaisella etsivällä työllä vähennetään asiakkaan haastetta avun hakemiselle ja tuodaan palvelut asiakkaan saataville mahdollisimman helpolla tavalla. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 70.) Työotteena etsivä työ tai muu luottamukselliseen suhteeseen tähtäävä työ on ollut Suomessa vuosikymmeniä työote, jolla ei ole ollut sääntelyä. Työ on ollut eräänlaisten ”elämäntapa-intiaanien” toimintaa joista kirjoitetaan dekkareissa heidän sukeltaessaan hämäreiden kujan syövereihin.

3 IHMISKAUPPA

Ihmiskauppa on henkilön vapauteen ja oman tahdon vastaista rikollisuutta. Rikoksentehtäjä asettaa ihmiskaupan uhrin alisteiseen asemaan ja käyttää tätä hyödyksi saadakseen taloudellista hyötyä. (Ihmiskauppa 2021)

Ihmiskauppa, kaikkine muotoineen on piilorikollisuutta ja alakulttuuria. Ihmiskauppaa tehdään kaikkialla maailmassa, varsinkin kolmansissa maissa, joissa on köyhyyttä. Ihmiskaupan tekijä voi olla rikollisjärjestön jäsen tai uhrin läheinen. Ihmiskaupan uhri ei välttämättä tiedä olevansa osana ihmiskauppa rikosta, hänet on voitu huijata. Ihmiskaupparikos ei tapahdu nopeasti, se on pitkän aikajakson rikos johon uhri monesti ajautuu. Uhrin elämäntilanne on haastava ja hän tarvitsee apua. Avun saanti muuttuu palvelukseksi ja sen myötä kiristykseksi. Tarinoita on yhtä monta kuin uhriakin. (Ihmiskauppa 2021)

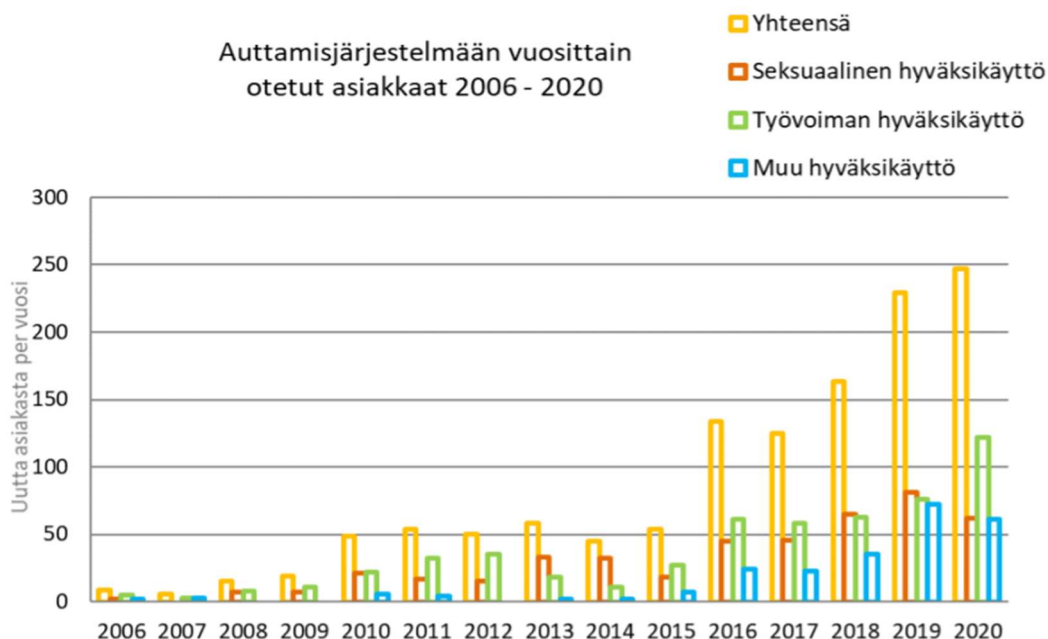
Ihmiskauppa yleisesti jaetaan seuraaviin ilmiöihin tai toimintoihin:

- 1 seksuaalinen hyväksikäyttö jonka konkreettisin ilmeneminen Suomessa on prostituutio
2. työperäinen ihmiskauppa joka ilmenee hyvin usein Suomessa ulkomaisen työvoiman alipalkkauksena, lähtömaissa tapahtuvana rahastuksena jotta pääsee töihin tai epäinhimillisinä työoloina Suomessa jossa työntekijän ymmärtämättömyyttä käytetään hyväksi
3. Pakkoavioliitot. Toiminta ilmenee yleensä henkilöihin ja perheisiin joissa heidän etninen alkuperänsä tulee maista joissa on tapana järjestää avioliitot. Osaan näistä tapauksista kohdistuu myös naisten ympärileikkausta.
4. Erilaiseen rikollisuuteen pakottaminen, esimerkiksi kerjäämiseen pakottaminen tai lastenkodista karussa olevien lasten pakottaminen rikoksiin tai heidän seksuaalinen hyväksikäyttö.

Kansainvälisessä toiminnassa ihmiskauppa ilmiöön yleensä liitetään myös elinkauppa mutta Suomen kaltaisissa yhteiskunnissa tämän kaltaista ilmiötä ei ole havaittu. (Ihmiskauppa 2021)

3.1 Ihmiskaupan tilanne Suomessa

Ihmiskauppa eritoten sosiaalisena ilmiönä ja ilmiönä ihmisoikeusnäkökulman kautta on ollut omiaan kasvattamaan Suomeen virallista uhrien asemaa auttavaa järjestelmää. Tämä on antanut kolmannelle sektorille toimintamahdollisuuksia uhrien osalta. Vuonna 2006 aloitti Suomessa toimintansa Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. (Heikkinen 2010,1, 27–38.) Viidentoista vuoden aikana ihmiskaupan uhrien määrä on lisääntynyt Suomessakin huomattavasti, onhan tämä rikollisuuden muoto yksi tuottavimmista. Ihmiskauppaa on tuotu näkyväksi ja työtä tehdään moniammatillisissa ryhmissä jalkautuen kentälle, mikä mahdollistaa uhrien löytymisen ja avun tarjoamisen.

(Ihmiskauppa 2021, ihmiskaupanuhrien auttamisjärjestelmän vuosikatsaus 2021.)

Tilastot ihmiskaupan lisääntymisestä on tilastoitu vasta vuodesta 2008. Uhrien määrä on lisääntynyt vuodesta toiseen. Tässä tilastossa näkyy vain uhrien määrä, ei esimerkiksi asiakkaiden lapset, joiden lukumäärää on tilastoitu vasta vuodesta 2016 alkaen. Yhteensä avun piirissä on ollut 1257 mahdollista ihmiskaupan uhria sekä useita satoja uhrien huollettavana olevia lapsia. (Ihmiskauppa 2021, ihmiskaupanuhrien auttamisjärjestelmän vuosikatsaus 2021.)

Ihmiskaupan ehkäisemiseksi on eri kansainvälisissä sopimuksissa ja kulttuurissa laadittu seuraavasti 1) ennalta-estäminen 2) uhrien auttaminen 3) rikosvastuun toteutuminen (Roth 2010, 10).

Etsivän, paljastavan tai poliisin lainsäädännössä termiksi on otettava tietolähde toiminnan tavoitteet ja ne on oltava näitä tukevia. Jokaisella toimijalla voi olla teemaan oma tavoitteensa mutta sen on oltava jokin edellä mainituista kolmesta. On kuitenkin aina muistettava, että uhrin asemaa ei saa tuoda esille ilman hänen suostumustaan. (Roth 2010,10)

3.2 Ihmiskaupan lainsäädäntö

Suomi pohjoismaisena oikeusvaltiona pääsääntöisesti siirtää ratifioimansa sopimukset omaan lainsäädäntöönsä. Ihmiskaupan vastaisessa lainsäädännössä suurimpia muutoksia on tullut vuosina 1999- 2006. Konkreettisimpana voisi mainita vuonna 2004, jolloin rikoslakiin lisättiin erillinen lainsäädäntö ihmiskaupasta.

Vuonna 1991 Suomessa ratifioitiin YK:n lastenoikeuksien sopimus jossa yhtenä velvoittavana seikkana on ollut kieltää lasten hyväksikäyttö prostituutiossa ja muussa sen kaltaisessa seksuaalisessa toiminnassa. Kansainvälinen työjärjestö ILO on laatinut 1999 yleissopimuksen, joka myös Suomi on allekirjoittanut, joka koski lapsityön kieltämistä ja erityisesti sen pahimpia muotoja. Sopimuksessa lapsien (alle 18-v) käyttäminen huumausainekaupassa tai esimerkiksi pornografiassa missään muodossa kiellettiin. (Heikkinen 2010,1, 27–38.)

3.3 Rikoslain määritelmät koskien ihmiskauppaa

Rikoslaisissa on olemassa oma erityinen lainsäädäntönsä koskien ihmiskauppaa ja sen törkeää muotoa ja ne määritellään RL 25 luvun 3, 3a, 3b ja 3c luvuissa. Ihmiskauppaan liittyviä rikoksia on ratifioitu myös edellä mainittujen sopimusten myötä; laittoman maahantulon järjestäminen RL 17 8§, paritus RL 20 9 ja 9a§, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta RL 20 8§. Lisäksi ihmiskaupan kaltaisia ilmiöitä voi liittyä esimerkiksi kiristys rikoksiin RL 31 3,4§ tai pakottaminen RL 25 8§ (650/2004)

Kansainvälisten sopimusten myötä on rikoslain 1 luvun Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta lukuun lisätty mm seuraavia seikkoja; 11§ määritellään seikkoja jolloin rikos on Suomen lain mukaan rangaistavaa vaikka se on tehty vieraan valtion alueella. Teko voi olla em vieraan valtion alueella rangaistavaa tai vaikka teko ei ole vieraan valtion alueella rangaistavaa voidaan siihen soveltaa Suomen lakia. Kuvaavia tällaisia tekoja ovat mm sotarikokset joita Suomessakin on tuomittu. ihmiskauppaan liittyen tällaisia rikoksia on määritelty esimerkiksi avioliittoon pakottaminen. Tällöin rangaistus nimikkeenä on -jos tekoon sellaista liittyy, pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely, raskauden laitton keskeyttäminen tai edellä jo mainittu pakottaminen. Samoin on määritelty rangaistavaksi naisten sukuelinten silpominen tai sterilointi. Myös varsinainen ihmiskauppa rikos on määritelty siten, että siihen sovelletaan Suomen lakia tekopaikan laista riippumatta vaikka se olisi tehty Suomen ulkopuolella. (626/1996)

3.4 Etsivä työ ja lainsäädäntö

Nuorisolaki on saatettu voimaan 2016 ja sen tarkoitus on mahdollistaa nuorten, joka tässä tapauksessa määritellään alle 29-v, osallisuus yhteiskunnassa ja varmentaa nuorten hyvinvointi. Vuonna 2016 nuorisolakiin lisättiin selkeät määritelmät etsivälle työlle, sen laadulle ja määriteltiin kuka sitä voisi tehdä. Lainsäädännön ydin on vapaaehtoisuudessa ja asiakkaan, nuoren kanssa tehtävässä yhteistyössä. Laissa määritellään myös ”riittävä” koulutus työntekijälle. (1285 /2016.)

Lain 3 luvun 10§ määrittellään etsivä nuorisotyö sekä sen tiedonsaanti että tiedon käsittelyoikeudet. Tässä määrittellään, että kunta joka järjestää etsivää nuorisotyötä, on sille vastaavan henkilön ja työtä tekevilla henkilöillä oltava riittävä koulutus ja kokemus asiakaskunnasta. Laki ei siis velvoita järjestämään etsivää työtä mutta kun sitä järjestetään on työntekijöillä oltava tarvittava koulutus.

Muulla ja muille viranomaisille (pois lukien poliisiviranomainen) ei ole määritelty lainsäädäntöä koskien etsivää työtä.(1285/2016)

3.5 Poliisin lainsäädäntö koskien luottamuksellista toimintaa

Poliisilla on olemassa toimintavelvollisuus ja pakko kun poliisin tietoon saatetaan rikos. Poliisin päätehtävä on rikosvastuun selvittäminen.(872/2011)

Ihmiskaupan uhri, kuten aikaisemmin on jo todettu haluaa pitää henkiköllisyytensä salassa, oman tai läheisensä hengen turvaamiseksi.

Poliisin ainoa selkeä lainmukainen keino saada anonymisti joltakin henkilöltä tietoa on määritelty poliisilain 5 luvun 40§ joka koskee tietolähdetoimintaa. Tässä luvussa todetaan, että poliisi saa vastaanottaa omien tehtäviensä hoitamiseen tarkoitettua tietoa siten, että tietoa antavan henkilön henkilöllisyyttä ei tarvitse paljastaa (681 /2011). Lainsäädäntö kuitenkin velvoittaa, että poliisille luottamuksellista tietoa antava henkilö on tunnistettava eli hän ei voi olla anonymi.(HE 202/2017)

Poliisilta ei ole kuitenkaan kielletty vuorovaikutusta ihmisten tai yhteisön kanssa ja tätä varten on moniin poliisilaitoksiin perustettu erityisiä ennaltaestäviä ryhmiä joiden tarkoituksena on olla vuorovaikutuksessa eri asiakasryhmien kanssa, myös sosiaalisten medioiden kautta. Tässä kuitenkin poliisi joutuu aina esiintymään julkisesti poliisina ja poliisiviranomaisella on toiminnassaan toimintapakko saadessaan tietoon rikoksen, ihmiskaupan osalta yleensä ylitörkeän rikoksen.(872/2019)

3.6 Tiedonvaihtoon liittyvä lainsäädäntö

Julkista virkaa hoitavien viranomaisten tietojen kaksi keskeistä piirrettä on julkisuus sekä henkilökohtaisten erikseen laissa säädettyjen tietojen salassapito.

Lähtökohtaisesti julkisuuslaki määrittelee kaikkien viranomaisten tietojen olevan julkisia mutta niitä on rajattu yksityisyyden suojaan liittyvillä määreillä. Käytännössä kaikki terveys, sosiaali, poliisi, nuorisotyön hallitsema materiaali on selaista, että se on ainakin suurimmalta osin salassapidettävää muilta kuin asianosaisilta. Sama periaate koskee myös toimijoita jotka toimivat edellä kuvatulla aihealueella kolmannella sektorilla. (621/1999)

Näin ollen lainsäädäntö määrittelee mitä ja milloin erilaista tietoa voi välittää eri viranomaisille. Tai, milloin viranomaisen tai kolmannensektorin työntekijän on pakollista välittää tieto asiaa hoitavalle viranomaiselle.

Terveysviranomainen

Potilastiedot ovat salassapidettäviä ja terveydenhuollolla ei ole oikeutta ilmoittaa teosta / tekijästä / olosuhteista vaikka kyseessä olisi rikos, lukuunottamatta kahta poikkeusta. Henkilö johon teko on kohdistunut tai jonka huoltaja hän on antaa suostumuksensa tiedon välittämiseen (Oikeudenkäymiskaaren 17 luku 14§) tai teko on ylitörkeä joka tarkoittaa, että ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. (4 / 1734)

Terveysviranomaisella on kuitenkin velvollisuus salassapidon estämättä ilmoittaa sosiaalityölle jos havaitsee lapsen kehitystä vaarantavia olosuhteita, lastensuojelulaki 5 luku 25§. (417 / 2007)

Samoin terveydenhuollon ammattilaisella on oikeus ilmoittaa poliisille sellaisesta teosta jossa katsoo olevan henkeen ja terveyteen kohdistuva uhka teon estämiseksi laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamiseksi 13§. (653 / 2000)

Sosiaaliviranomainen

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, 3 luku, toteaa, että asiakirjat jotka pitävät sisällään tietoja asiakkaasta ovat salassapidettäviä. (653 / 2000)

Kyseisen lain 3 luvun 17§ määrittää milloin tietoja saa luovuttaa toiselle viranomaiselle ilman suostumusta. Tilanteita on jos asiakas on hoidon, huollon tai muun vastaavan palvelun tarpeessa ja luovuttaminen on edellytys toimen käynnistymiselle. Lapsen edun vuoksi tai muun sellaisen asiakkaan edun vuoksi jollain asiakkaalla ei ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä. (653/ 2000)

Saman lain 18§ todetaan, että riippumatta mitä julkisuuslaissa tai muussa vastaavassa laissa todetaan voidaan salassapidettävä tieto luovuttaa viranomaiselle jolla on laissa säädetty oikeus laittaa tietoa koskeva asia vireille. Samoin voidaan luovuttaa poliisille pyynnöstä tieto asiakirjan sisällöstä jos asia koskee rikosta jossa minimirangaistus on vähintään neljä vuotta. Myös jos rikoksesta on säädetty ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10§ -tämä pitää sisällään ihmiskaupan ja sen törkeän tekemuodon. (653/2000 ja 653/1998)

Sosiaalihuollon järjestäjä saa ilmoittaa myös vähäisemmänkin teon oma-aloitteisesti jos se koskee lapsen etua, antaa tietoja asiasta jossa on hengen- ja terveyden uhka tai kun tehtävää hoitaessaan on saanut tietoja jossa voidaan epäillä jonkin henkilön joutuvan väkivallan kohteeksi. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3 luvun 20§ todetaan, että valtion, kunnan tai muu julkisoikeudellinen yhteisö on luovutettava salassapitämäänsä materiaalia kun tieto koskee asiaa joka vaikuttaa olennaisesti asiakassuhteeseen. Lain 22§ todetaan myös sosiaaliviranomaisen oikeudesta saada virka-apua muulta viranomaiselta. (653 / 2000)

Nuorisotyö

Ainoassa lainsäädännössä joka koskee etsivää työtä eli nuorisolain 3 luvun 11§ todetaan, että opetuksen järjestäjän on luovutettava tietoja keskeyttäneestä nuoresta ja samoin puolustusvoimien ja siviilipalvelukeskuksen on luovutettava tietoja paitsi jos nuori ei ole em palvelujen tarpeessa. Myös muut viranomaiset saavat antaa tietoja silloin kun ne kokevat henkilön olevan em tuen tarpeessa ja sama koskee kolmatta sektoria mutta vain kyseisen henkilön suostumuksella. (1285 / 2016)

Poliisiviranomainen

Poliisilain 4 luvun 2§ todetaan, että poliisilla on oikeus saada tietoja toiselta viranomaiselta salassapidosta huolimatta ellei se ole erikseen muulla lailla kielletty. Tämä tarkoittaa siis edellä mainittuja, esimerkiksi terveystietoja ja joita voidaan luovuttaa jos asia liittyy tekoon tai uhkaan jotka on jo aiemmin mainittu tai saada jos kyseessä on rikos jossa alin rangaistus on 2 vuotta vankeutta. (872 /2011)

Poliisilla on oikeus ilmoittaa salassapidosta huolimatta tietoja muulle taholle jos tieto on omiaan estämään esimerkiksi hengen- ja terveyden uhan, poliisilain 7 luvun 2§ mukaisesti. (872 / 2011)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA MENETELMÄT

4.1 Opinnäytetyön toteutuminen

Opinnäytetyöprosessi alkoi keväällä 2021 muuntokoulutuksen alkaessa. Toinen opinnäytetyön tekijä oli saanut toimeksiannon Sisä-Suomen poliisilta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa ammatillisen etsivän työn tai vastaavan toimintamallin toimivuutta ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja saattamiseksi avun piiriin. Toinen opinnäytetyön tekijä tuli mukaan täysin aihepiirin ulkopuolelta. Opinnäytetyötä tehdessä erilaiset näkökulmat ja kyseenalaistukset ovat tuoneet asialle lisäarvoa.

Tutkimussuunnitelmaa ja rajausta pohdittiin muutamia kertoja ja tämän muodostuttua haettiin tutkimuslupa Sisä-Suomen poliisilta. Tutkimuslupahakemukseen liitettiin tutkimussuunnitelma ja lupa myönnettiin keväällä 2021.

4.2 Tutkimuksen tehtävät ja tutkimuskysymykset

Etsivää työtä on käytetty Suomessa lähinnä nuoriso ja sosiaalityössä. (Raitakari&Virokannas 2009, 155.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on rakentaa pohjaa etsivän työn työmuotona, ihmiskaupan tunnistamiseen. Pohtia miten etsivällä työllä olisi mahdollisuuksia saada ihmiskaupan kohteena olevia henkilöitä ja alakulttuureja auttamisjärjestelmän piiriin. Lisäksi on tarkasteltu miten etsivä työ – tai muu sen kaltainen työote edesauttaisi rikosvastuun toteutumisessa niiden osalta jotka syyllistyvät ihmiskaupparikoksiin.

Tutkimuksessa on kolme tasoa. Ensin on selvitetty mitä on ammatillinen etsivä työ ja kuka sitä Suomessa tekee. Toisella tasolla on pohdittu tiedonvälitystä eri toimijoiden välillä. Venla Roth väitöskirjassaan toteaa, että ihmiskaupan vastainen toiminta perustuu kolmen P taktikkaan prevention – protection – prosecution. Ennaltaehkäistä ihmiskauppaa tai siihen mahdollistavia tilanteita. Suojella uhreja ja syyttää oikeusjärjestelmän puitteissa niitä jotka syyllistyvät tai mahdollistavat ihmiskaupan. Tutkimusongelmaksi siis muodostetaan kysymys millaista avointa

ehkäisyyn- auttamiseen tai syyttämiseen liittyvää avointa tiedonvaihtoa eri viranomaisten välillä on, miten lainsäädäntö tai kulttuuri sitä rajaa ja miten sitä olisi syytä kehittää.

Kolmas tutkimusongelma on selvittää ihmiskauppaan liittyvän toimintaympäristön kehitystä. Esimerkiksi Biadetin vuonna 2010 tehdyssä tutkimuksessa todetaan, että pakkoavioliitto ilmiötä ei ole havaittu Suomessa (Heikkinen 2010, 4). Ihmiskaupan auttamisjärjestelmän tilastoissa on kuitenkin todettu, että 2018 järjestelmäänsä hakeutui 20kpl pakkoavioliiton uhria. Seuraavina vuosina lukumäärä on kasvanut 200 uhriin. (ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän seminaari, Laura Kempin luento). Toimintaympäristön muutoksen myötä myös viranomaisten ja kolmannen sektorin on luotava uusia toimintatapoja.

Tutkimuksessa haetaan vastauksia kysymyksiin:

1. Mitä on etsivä työ?
2. Tehdäänkö Suomessa etsivää työtä?
3. Miten ja minkälaista yhteistyötä etsivää työtä tekevät eri tahot voivat tehdä Suomen lain edellyttämässä puitteissa?
4. Mikä on ihmiskaupan tulevaisuus Suomessa.

4.3 Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimusmenetelmänä on laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus on jo olemassa olevan asian kuvaamista ja tutkimista mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.)

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tämä valittiin siksi, että aiheena oli selvittää kokeneilta etsivän työn – kenttätöntekijöiltä kokemuksia, näkemyksiä ja mahdollisia ongelmia etsivän työn keinoista ihmiskauppa ilmiön parissa. Koska tutkimuksessa on kyseessä ihmiset ja näiden kohtaaminen ongelmaa ei voida tutkia tilastollisin keinoin. Laadullisen tutkimuksen yksi perusajatus on ihmisen elämä ja tämän merkitys. (Kylmä & Juvakka 2014, 16)

Teemahaastattelu, mitä tässä opinnäytetyössä on käytetty, on yksi laadullisen tutkimuksen metodeista. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavat ovat yleensä alan asiantuntijoita ja aineisto kerätään jo olemassa olevista lähteistä. (Hirsijärvi ym 2013, 164.) Laadullisessa tutkimuksessa halutaan siis ymmärtää toiminta jota tukee teoria. Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena on ammatillisen etsivän työn tuominen ihmiskaupan pariin uutena työmuotona. Laadullisen tutkimuksen kriteerinä on, että tutkimuksessa henkilöt joita haastatellaan ovat alan asiantuntijoita. Opinnäytetyössämme haastateltavat ovat työskennelleet tällä kentällä jo vuosia ja ovat toimineet myös kouluttajina Suomessa. Tavoitteenamme oli siis löytää myös perusteluja teoriapohjaan haastattelujen kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85-86.)

4.4 Tutkimuksen kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat ammatilliset etsivän työn tekijät, joilla oli myös asiantuntemus ihmiskaupasta. Tarkoituksena oli saada näkökulma kentällä jo tapahtuvasta työstä ja asiantuntijoiden näkemys kuuluville. Molemmat opinnäytetyöntekijät olivat mukana kaikissa haastatteluissa. Yksi haastattelu oli ryhmähaastattelu johon osallistui samalla kaksi asiantuntijaa. Yhteensä haastateltavia oli 5 henkilöä.

4.5 Tutkimusaineiston kerääminen

Aineistoa kerättiin nauhoitettujen teemahaastattelujen kautta. Haastattelu ei etene tällöin tarkkojen yksityiskohtaisten kysymysten perusteella vaan väljempien aihealueiden kautta valittuihin kolmeen teemaan. (Eskola & Suoranta 1998, 86 –87.)

Tutkimushaastattelut on jaoteltu kahteen ryhmään niiden osallistujamäärien mukaan. Yksilöhaastattelussa on vain yksi haastateltava kun taas ryhmähaastattelussa on kaksi tai enemmän. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutuksella on suurempi rooli kuin yksilöhaastattelussa. (Kananen 2014,70.) Ryhmähaastattelussa on myös tärkeää haastattelijan pitää huolta, että molemmat osallistujat saavat

mahdollisuuden tuoda oma näkökulma ja mielipide näkyväksi. Ryhmähaastattelun haasteena voidaan pitää toisen henkilön mielipiteiden vaikutusta muiden mielipiteen muodostumiselle. (Alasuutari 2011, 152; Hirsijärvi & Hurme 2009, 61-62.)

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelun teemat valitaan etukäteen ja keskustelun tarkoitus on edetä näiden teemojen parissa. Teemahaastatteluissa vapaa tutkimusasetelma antaa mahdollisuuden havainnoida keskustelua ja siihen liittyvää vuorovaikutustilannetta, jolloin reagointi uusiin asioihin on helpompaa kuin tarkasti määriteltyjen kysymysten kautta. (Tuomi & Sarajärvi ,2013, 75.) Haastattelututkimuksen etuna on myös, että sovitut haastattelut pääsääntöisesti toteutuvat. Haastattelu ajat on sovittu henkilökohtaisesti etukäteen ja haastateltavat tietävät oman arvonsa ja kokemuksensa tutkittavaan asiaan. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74.)

Opinnäytetyötämme varten teimme neljä haastattelua ja joissa oli yhteensä viisi henkilöä. Kaksi henkilöistä olivat ammatillista etsivää työtä tekevää henkilöä. Yksi henkilö on ihmiskauppaan liittyvän esitutinnan kansainvälisessä kehitystyössä työskentelevä joka toimii myös tietolähdetoiminnassa esimiestehtävissä. Kolmas haastateltava oli alle 18-vuotiaiden parissa työskentelevä henkilö jonka erityisosaaminen on kentällä tehtävä työ ja erityisesti vaarassa olevien lastenkötilasten tilanteen seuraaminen ja heidän toimittaminen laitoksiin. Neljäs henkilö on toiminut kenttätöissä prostituoitujen kanssa poliisin roolissa sekä myös eri rooleissa tiedustelutehtävissä.

Haastateltavat ovat valikoituneet työssä saatuun verkostoon ja he ovat valikoituneet haastateltaviksi sen takia, että heillä on konkreettista kokemusta kentällä tapahtuvasta vuorovaikutukseen perustuvasta tiedonhankinnasta sekä sen tiedon prosessoinnista.

4.6 Tutkimuksen analyysi

Laadullisen tutkimuksen aineistoista löytyy paljon tietoa mikä ei kuulu tutkimuksen aiheeseen tai valitun rajauksen raameihin. Haastattelut litteroidaan ja aineisto käydään läpi jolloin voidaan erottaa tähän tutkimukseen kuuluvat asiat. (Tuomi & Sarajärvi 2009,92.)

Tässä opinnäytetyössä on käytetty aineistolähtöistä sisältöanalyysia. Sisältöanalyysissä asioita tarkastellaan iduktiivisesti eli asioita ohjaa tutkimuksen pääajatus. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista myös, että aineisto tarkentuu tai muotoutuu uudelleen aineiston analyysin aikana. (Kylmä & Juvakka 2014, 113.)

Haastattelut litteroitiin ja käytiin läpi lukien muutamia kertoja. Haastatteluista muodostettiin visuaalinen aikajana jonka avulla haastattelussa ilmenneet teemat luokiteltiin pääasiassa deduktiivisen näkökulman mukaisesti. Koska haastatteluissa ilmeni sellaisiakin seikkoja joita ei haastateltavat tai teoria osanneet ennakoita oli luokittelussa tai koodauksessa myös induktiivisia piirteitä. Esimerkkinä tästä on miten ammatillinen etsivän työntekijä pysyy ammatillisena. Tähän ei löydy kirjallisuudesta selkeitä esimerkkejä vaan tieto on hyvin kokemusperäistä. Haastatteluaineiston teemoja myös rajattiin analyysin aikana ja osa teemoista jouduttiin rajaamaan pois.

Haastateltavien kertomat tiedot muodostuivat keskeiseksi osaksi koko opinnäytetyön sisältöä ja sen tavoitteiden saavuttamista. Haastateltujen antamat tiedot olivat osittain yhteneväisiä teorian ja lainsäädännön kanssa mutta myös haastateltavat toivat esille ristiriitaisuuksia. Tämä ilmeni erityisesti viranomaisyhteistyössä ja sen käytännön toteuttamisessa. Toisaalta tämä oli myös odotettavissa olevaa tietoa ja siten hyödyllistä informaatiota kehittämistyön osalta.

Opinnäytetyön edetessä on pidetty Sisä-Suomen poliisilaitoksessa kehittämispalaveri ihmiskauppaan liittyvän tiedon keräämistä varten, esitutinnan tai muun viranomaistoiminnan kehittämistä varten sekä tehty erillinen raportti Keskusrikospoliisiin perustettavaan ihmiskauppaan liittyvään analyysin toiminnon kehittämistä varten.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Mitä on ammatillinen etsivä työ

Haastatteluissa ilmeni, että norjalainen Hjaldis Hjort on ollut keskeinen opettajat ja niin teoria kuin käytännön työn opettamisessa 1990-luvun alusta saakka. Haastatteluissa ilmeni, että etsivää työtä on tehty Suomessa jo sotien jälkeisestä ajasta lähtien mutta vasta 1990 ja 2000-luvulla toimintaan on tullut ammatillinen etsivä työ.

Toimintaa jaetaan eri lajeihin, etsivä nuorisotyö, ammatillinen etsivä työ ja katupartiointi ovat kaikki eri asioita ja erityöotteita. Ihmiskauppaan ja sen vastaiseen työhön on haastatteluissa otettu työotteeksi ammatillinen etsivä työ. Haastateltavat kertovat ammatillisesta etsivästä työstä ja erityisesti Norjasta saaduista opeista:

”mitä sieltä on opittu niin sieltä varmastikin opittiin ensinnäkin se koulutuksellinen osuus että ammatillista etsivää työtä tekevät ihmiset jotka ovat saaneet koulutuksen siihen ammatilliseen etsivään työhön ja toinen juttu on organisaatio missä nämä työntekijät tekevät työtä. Organisaatiolla on ymmärrys siitä etsivästä työstä ammatillisena menetelmänä jolloin sieltä organisaatiosta tulee ne rakenteet jotka tukee sitä yksittäistä etsivän työn paria ja tämä on ehkä suurin muutos myös Suomessa. A2 .

Haastatteluissa ilmeni selkeästi se, että 2000-luvulla on siirrytty elämäntapa-työstä ja yhä enemmän koulutukselliseen toimintaan. Aivan kuka tahansa ei tee etsivää työtä. Ammatillisen etsivän työn erityisiksi piirteiksi on todettu parityö, moniammatillisuus sekä tavoite työparin moniammatillisuudesta. Euroopassa toteutettavissa malleissa toinen työpareista on esimerkiksi sosiaalipuolen osaaja ja toinen on kohderyhmän ammattilainen. Samoin työn suunnitelmallisuus on keskeinen työotteen ammatillisuutta korostava seikka.

Se ei ole epämääräistä haahuilua että käydään moikkailemassa ihmisiä että nyt ollaan kentällä” A2.

Ei voida puhua ammatillisesta etsivästä työstä missä nipussa tahansa ja kuka tahansa lähtee tonne kadulle käveleen tai jutteleen nuorten kanssa niin se ei oo etsivää työtä” A2

Toisena tekijänä on se, että organisaatio jossa etsivän työntekijät työskentelevät ymmärtävät sen kontekstin ja työotteen jossa henkilöt työskentelevät. Jos työntekijät tulevat hallinnollisesti eri organisaatioista, siis heidän lähiesimiehensä ovat eri organisaatioissa niin silloinkin keskeisenä seikkana on se etsivä työ. Työotteen tuottama tieto on oltava isomman kokonaisuuden käytettävissä kun se on mahdollista ja ammatillinen etsivä työ on osa isomman organisaation toimintaa.

Kolmantena erityisenä seikkana on jo mainittu suunnitelmallisuus. Haastattelussa korostettiin, että toiminta ei ole haahuilua ja vain kadulle menemistä sekä siellä jutustelua vaan toiminta on suunniteltua. Suunnittelussa otetaan huomioon miksi jalkaudutaan, kuka voisi olla kohde, miten henkilöä lähestytään ja mikä voisi olla henkilön tai ryhmän motivaatio olla vuorovaikutuksessa. Tähän suunnitteluun nostetaan jokaisessa haastattelussa keinoksi reflektointi. Jalkautumisesta tultaessa reflektoidaan tapahtuneita, havaintoja ja niiden avulla suunnitellaan tulevaa toimintaa. Reflektointiin kuuluu myös keskustelu isomman organisaation tai muiden toimijoiden kanssa mitä ja miksi jalkautumista tehdään. Reflektointi on jatkuva prosessi jossa käsitellään tapahtunutta ja sen avulla suunnitellaan tulevaa. Myös itsereflektointi on olennainen osa siinä, että työntekijä pysyy ns ammatillisena.

”Se että se on työpari työtä että se on varmaan se mitä on suomessa tullu että se on ymmärrettävää koska se on resurssikysymys ja varsinkin pienemmissä kunnissa ja miksei isommissakin niin se on kuitenkin ammatillista työpari työtä joka vaatii jatkuvan reflektion. Itse reflektion mutta myös työparin välillä tapahtuvaa reflektiota ja että etsivän työn työparin pitää olla osa jotain työ tiimiä, se ei voi toimia irrallisena vaan se on osa sitä rakennetta mikä kuuluu tiimiin ja siinä on lähiesimies joka ymmärtää sen menetelmän.” A1

Niin varsinaisessa ammatillisessa etsivässä työssä kuin poliisin salaiseen tiedonhankintaan kohdistuvassa työssä on korostettuna parityö ja siinä tapahtuva jatkuva reflektointi. Tällä korostetusti suojataan myös työntekijää liian subjektiiviselta ajattelulta.

Kaikissa haastatteluissa ilmenee se, että kaikki etsivä työ on vuorovaikutustyötä ihmisten kanssa ja työnkohde, työmaa, on jokin yksilö tai ryhmä. Kaikissa haastatteluissa ilmenee se, että vuorovaikutuksella pyritään luottamukselliseen suhteeseen ja jonka avulla voidaan avata jokin sellainen toiminta joka auttaa, paljastaa tai estää sellaista toimintaa joka ei muuten tulisi ilmi. Vuorovaikutustaitojen hallinta sekä kohderyhmän alakulttuurin hallinta ovat työkaluja jotka on oltava kunnossa jos tehdään ammatillista etsivää työtä.

5.2 Kuka voi tehdä ammatillista etsivää työtä tai kenttätyötä

Kuten on todettu niin haastatteluissa ilmeni, että Suomessa on eräänlaista etsivää työtä tehty jo sotien jälkeen ja sitä on kutsuttu ”jengityöksi” yms ja se on ollut hyvin paljon yksilötyön varassa. Tässä yleisen tapahtumaketju on ollut:

”Nää useesti jengityöläiset palo loppuun ja siitä syystä kun sieltä puuttui koulutus ja tietotaito, ne tekivät pääsääntöisesti työtään yksin sitten ne ajautuivat tavallaan enenmmän sinne kohderyhmän revii-rille ja kiinnittyivät sinne ja irtaantuivat omasta työyhteisöstään” A2

Poliisin osalta tietolähdetoiminta on ollut hyvin sääntelemätöntä 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa ja asiasta on ilmennyt julkisuuden kautta ilmenneitä ongelmia

”Nään paljon yhtäläisyyksiä tähän, meidän organisaatioon jos mennään tähän meidän etsivään työhön, että tuolla istuu yksi ihminen parhaillaan elinkautista ja sen ympärillä on ollut aika paljon kaikenlaista hässäkkää ja tota poliisissakin oli pitkän aikaa sellanen ajatus että siinä oli yksittäinen henkilö joka teki yksittäistä työtä jonkinlaisessa viitekehyksessä ja siinä tapahtu hyvin paljon. Tampereellakin tiedän tällaisia henkilöitä ja osa henkilöistä on kuolleitakin jo oman

käden kautta niin, ne meni sinne asiakaspiiriin ja rupes elämään sitä elämää. Näissä se ammatillisuus on puuttunut vaikka meilläkin on työpari työskentelyä, nimenomaan” (haastattelija)

Työotteen ongelmaksi on poliisissa havaittu aikojen kuluessa

”se hämärtyy se raja”

”ja siitä (työstä) pitää pystyä valvojan, esimiehen ja organisaation pystyä irrottamaan” ”sairastuu vakoojan tautiin” (A5)

Eli ammattimainen, organisaation tukema työote ja työ on esitetty keinoksi hallita työotteen tuomia ongelmia. Kaikki haastateltavat toivat esille historian ja sen, että kärjistetyksi liian ominpäin tehty ”katutyö” on ajanut henkilöitä tilanteisiin jossa ammatillisuuden ja asiakaskunnan kohtaamisen rajapinta hämärtyy. Jatkuva itse reflektio, asiakkaiden tilanteen reflektio ja reflektointi työparin ulkopuolisen tahon kanssa on koettu keskeiseksi suojaavaksi elementiksi.

Työparityöskentely, organisaation ymmärtäminen ja tukeminen työotteelle on keskeisessä roolissa jaksamisessa ja työn ammattimaisuudessa pitämisessä. Samoin se, että toiminta on suunniteltua ja osa isompaa organisaatiota eikä erillinen osanen ovat ammattimaisessa työotteessa haastatteluissa korostuvia seikkoja

Alaikäisten lasten parissa ja erityisesti lastenkortikarkureiden parissa työskentelevä kommentoi kysymykseen onko sosiaalityön rakenne sellainen, että se mahdollistaa ”katutyön”

”Ei. Sosiaalipäivistykset ehkä joo. Kun aloitin itse nämä hommat niin kotona oltiin hieman tattiotassa siitä miksi sinne pitää yöllä lähteä, olin yöllä töissä ja parhaan onnistumiset tuli kahden - neljän aikaan yöllä” A3

Haastateltava toteaa, että sosiaalipäivistyksillä voisi olla mahdollisuutta mutta se vaatisi oman resurssin koska muuta sosiaalipäivistysten työtä ei voi jättää tekemättä.

Kaikissa haastatteluissa ilmeneekin, että etsivää työtä pidetään erittäin hyvänä keinona kohdata piilorikollisuutta ja piiloilmiöitä. Työ otteella on hyvä selvittää yksilöiden tilannetta ja saada laajempaa tilannekuvatietoa. Haastattejat tuovat kuitenkin esiin, että organisaatiot eivät suoranaisesti tue työtettä. Keskeisinä seikkana on, että työote on liian erilainen arkiseen organisaation työhön ja siinä koetaan olevan liikaa epämääräisyyksiä. Myös jo työajat, vaikkapa virastoajat, eivät tue työmallia.

Haastatteluissa ilmenee myös se, että työote on kelvollinen monelle viranomaiselle ja myös kohderyhmälle, esimerkkinä mainitaan jopa vanhusten parissa tehtävä työ.

Työotteen haasteiksi nousee monesti se, että työote on liian erilainen organisaation normaaliin arkeen nähden ja siksi työotteeseen kohdistuu erilaisia ennakkoluuloja ja olettamuksia. Sinänsä työntekijän luonteeseen, persoonallisuuteen tai muuhun vastaavaan ei oteta kantaa eli niin introvertti kuin extroverttikin pystyvät toimimaan ammatillisessa etsivässä työssä mutta jokainen haastateltava tuo esille, että ne jotka jäävät tekemään etsivää työtä sen eri muodoissa ovat henkilöitä jotka tekevät työtä omalla persoonallaan. Virkamiehen kuoren taakse jääminen tai sellaista haluava ei ole soveltuva etsivään työhön.

5.3 Ammatillinen etsivä työ ja ihmiskauppa

Haastatteluissa ilmenee, että varsinaista etsivää työtä henkilöiden parissa joilla on liityntä pinta ihmiskauppaan tehdään Helsingissä, Turussa ja Tampereella. Sinänsä etsivää työtä tehdään Suomessa hyvin laajalti mutta ammattimaista etsivää työtä joka on muuta kuin etsivä nuoristyö tai katupartiointi tehdään vain näissä kolmessa paikkakunnassa jokapäiväisesti

Haastatteluissa ilmenee, että useissa isoissa kaupungeissa on olemassa etsivään työhön olevia koordinoijia kaupunkien puolelta. On myös olemassa järjestelmiä jossa etsivää työtä tekevät tai sen kaltaista jalkautuvaa työtä tekevät toimivat yhteistyössä ja omaavat yhteisen alueellisen verkoston. Tämän kautta on ohjattu asiakkaita tai epäselviä tapauksia eteenpäin.

Poliisin osalta haastattelussa todetaan, että Suomeen on perustettu 1.1.2021 erillinen tutkintayksikkö jonka tehtävä on valtakunnallisesti tutkia ihmiskauppaan liittyviä rikoksia. Haastattelussa ilmenee kuitenkin, että yksikkö ei pysty valtakunnallisesti olemaan valtakunnallisesti yhteistyön kohde esimerkiksi sosiaalipuolen tai kolmannen sektorin kanssa

”Käytännössä mitä tiedän uudesta porukasta, se resurssi on rajallinen. He pystyvät hoitamaan jotenkin Helsingin, Uuttamaata jotenkin mutta jos siellä tarvitaan jo jonkin verran käsipareja. Puhumattakaan kun tullaan Sisä-Suomeen, Pohjanmaahan. Lappiin ja idästä puhumattakaan, niin se tarvii paikallisen ulottuvuuden, että kone käy kaikilla tehoilla. Helsingistä on hieman vaikea hoitaa yhteistyötä vaikkapa protukikeskukseen tai rikosuhripäivystykseen Lappiin” A4

Poliisilla on kuitenkin olemassa jokaisessa poliisilaitoksessa ennalta estävään toimintaan keskittyneitä poliisiyksiköitä kuten myös tietolähdetoimintaan keskittyneitä ryhmiä.

Haastattelussa kerrotaan, että tietolähdetoiminta tai siihen vertautuva tiedustelututoiminta on aiemmin ollut hyvin epäsäännösteltyä. Nykyinen malli jossa työ on parityötä, selkeästi johdettua ja sen kirjaamiset on säänneltyä on tehnyt asiasta ammattimaisempaa. Toiminta on siis mennyt eteenpäin.

Haastattelussa kerrotaan, että tietolähdetoiminnan antama raja on siten ongelmallinen, että se rajaa poliisin toimintaa. Haastattelussa todetaan kuitenkin että kumpaakin toimintaa tarvitaan.

”meillä pitäisi olla salaista tiedonhankintaa ja niitä näkymättömiä ihmisiä mutta meillä pitäisi olla niitä avointa tiedonhankintaa, niitä jotka lähestyy niitä ihmisiä jotka kertoo näistä miehistä ja naisista. Erottais nämä kaksi, kuten laki sanoo toisistansa” A5

” mutta se (tietolähdetoiminta) on tuonut samalla lieveilmiönä samalla sen, että on alettu tosi vahvasti lokeroimaan sitä, että ei ole

muuta kuin tietolähdekäsittelyä ja on unohdettu tai haluttu mennä sen verhon taakse tai tehdä se selkeä raja, että me oltiin näitä miehiä ja nämä on noita miehiä” A5

Haastattelussa todetaan, että tätä avointa ”muunlaista” kuin tietolähdetoimintaa pitää olla ja tämän roolin ajatus tulee poliisin ennalta estävästä toiminnasta. A5

”kyllä poliisi voi tavata sen prostituoidun kun ilmoittaa olevansa poliisi” A5

Poliisin ennalta estävää toimintaa, keskustelua ja tavoitettavuutta pitäisi olla enemmän.

”meillä olisi näkyvää tiedonhankintaa ja salaista tiedonhankintaa. Siinä näkyvässä tiedonhankinnassa konstaapeli ilmoittaa olevansa konstaapeli ja jos joskus on jotain niin häneen voi olla yhteydessä. Jos suhde syvenee niin sitten henkilö siirretään tietolähdetoiminnan puolelle.” ” Vähän kuin taksitolppamaisesti, tässä on poliisitolppa, tähän saa tulla juttelemaan tai kusemaan jos haluaa. Tässä voidaan jutella niitä näitä kissanpäitä, paipaikka pysyy mutta ihmiset vaihtuu jolloin kyse ei ole käsittelystä” A5

Poliisin kannalta näkyvää tiedonhankintaa haluttaisiin tehdä enemmänkin mutta organisaation rakenne ja resurssipula estää toiminnan tällä hetkellä.

Haastattelussa otetaan kantaa pitäisikö etsivää työtä olla enemmän. Vaikka jokainen haastateltava onkin jossakin roolissa tehnyt tai tekee etsivää työtä nostetaan erikseen esille suurempana kysymyksenä tunnistamisen ongelma. Haastatteluissa tuodaan esille, että sinänsä Suomessa on olemassa, yksi haastateltava vertaa globaalisti, hyvät palvelut vaikkapa päihde- ja mielenterveyspotilaiden osalta, meillä on olemassa sosiaali- ja terveyspalvelut mutta ihmiskaupan kaltaisten tilanteiden tunnistamisessa on ongelmia. Haastatteluissa tuodaan esille se, että Suomen yhteiskunta on hyvin rakenteellinen eli esimerkiksi terveyspuoli ja sosiaalipuoli kaikesta huolimatta toimii toisistansa erillään. Vaikka ammatillisen etsivän työn rooli koetaan ns piiloilmiössä kuten ihmiskauppa hyväksi keinoksi

niin toisaalta jos yhteiskunnan rakenteet toimisivat enemmän toistensa kanssa niin ammatillista etsivää työtä tarvittaisiin vähemmän koska monialaiset ongelmat havaittaisiin kenties paremmin. Ihmiskaupan osalta on erilaisille toimijoille jo annettu selkeitä ohjeita tunnistamiseen mutta haastatteluissa ilmenee myös se, että jaettu tieto saattaa hukkaa kaiken muun tiedon massaan.

Haastatteluissa todetaan, että ammatillisesti etsivää työtä tekevien määrä on lisääntynyt viime vuosina mutta keskittyy varsinkin ihmiskaupan osalta vain isoimpiin kaupunkeihin. Suurimpana ongelmana koetaan organisaatioiden rakenteet jotka eivät tunnista työotteiden tuomia etuja. Koska rakenteet eivät tule nopeasti muuttumaan ja mahdollisesti hyvinvointi yhteiskuntamme kyky reagoida ongelmiin tulee tulevaisuudessa heikkenemään on ammatillisen etsivän työn tai muun sen kaltaisen luottamukselliseen vuorovaikutukseen perustuvan työotteelle vähintään haastattelujen perusteella jatkossa isompi tilaus.

5.4 Ihmiskaupan alaikäiset uhrit ja raja-aidat uhreihin kohdistuneiden rikosten osalta

Yksi haastateltava nostaa esille alaikäisiin kohdistuvan uhan joutua vastikkeellisen seksin, huumausainerikollisuuden ja omaisuusrikollisuuden tekemisen kohteeksi. Suurimpana uhkaryhmänä on koulukotikarkurit ja joiden etsintä yksityisten firmojen taholta lopetettiin 1.1.2020.

Haastateltava kertoo yksityisten tahojen tehneen noin 1000 ”keikkaa” lastenkotikarkureiden osalta ja se päättyi 1.1.2002. Haastateltavan arvio on, että koko ajan ”hatkassa” on 400 -500 lasta jokaisena päivänä.

”seurasin vuoden ajan kun laki oli voimassa niin minun tietooni tuli yhdeksän kuolemaa. Uutta lakia aloitettiin soveltamaan lokakuussa 2019 ja siitä hetkestä kesään saakka oli yhdeksän kuollutta” ” Samaan aikaan oli muita rikoksia, huumausainerikoksia, törkeitä huumausainerikoksia, törkeitä pahoinpitelyjä ja pari tappoa” A3

Haastateltavat ovat havainneet nimenomaan lastenkotikarkureihin kohdistuvia tekoja joissa on selkeä välillisen tekemisen toiminta. Lapsi siis mahdollistaa karkureissulla olemisen, asumisen, päihteidenkäytön, piiloittelun vastikkeellisella toiminnalla

”Huumeiden välitys, kun lapsi hatkaa paikasta jossa lapset käyttävät päihteitä niin hatkassa käytetään päihteitä. Hatkaan lähdetään päihteiden takia tai jos edellisellä kerralla on jäänyt velkoja ja ne painaa päälle niin lähdetään järjestelemään niitä. Välitetään järestään, sannotaanko jos on viikonkin hatkassa niin sen viikon aikana toimitaan muulina ihan varmasti. Välittävät järestään, aivan varmasti” A3

Myös seksinmyyntiin tai vastikkeellisen seksin antamiseen on törmätty

”se on hieman nolompi asia josta puhuminen on vaikeaa ja ne ilmenee myöhemmin. Seksinmyynti tai seksinmyynti, pikemminkin on maksetaan asumisesta, päihteistä, ruuasta omalla kehollaan. Sekä pojat sekä tytöt. Erityisesti pojilla on noloa puhua asiasta ja ne tulee esille terapioissa”. A3

”XXXX aikana Helsingissä törmättiin ulkomaalaistaustaisten kohdalla selkeään alaikäisten paritukseen” A3

”yksin maahantulleiden alaikäisten parissa pojilla oli vastikkeellista seksiä” A1

Teoriaosuudessa mainitaan selkeä kasvu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään hakeutumisessa viimeisten vuosien ajalta pakkoavioliittoon pakottamisen tai sen uhan takia. Haastateltavalla on myös katutasolta kokemusta asiasta

”mulla on ollut kaksi tapausta, toinen oli poika jossa äiti oli sopinut avioliiton. Toisessa oli tyttö. Siinä on ihan samat elementit kuin ihmiskaupassa mutta kun se on niin sensitiivinen, henkilökohtainen, siinä on myös kulttuurilliset asiat. Siinä tytön kohdalla kävi tosi huonosti.”

”tytön tapauksessa se isä on myynyt jo ne lapset, niitä oli monta tyttöä, jo hyvin nuorena. Tämäkin tyttö oli myyty kun tyttö oli alle kymmenen vuotias” A1

Arkisena havaintona on havaittu haastateltavien toimesta, että erityisesti päih-teitä käyttävät mielenterveyspotilaat joutuvat erilaisten välillisten tekemisten koh-teeksi. He saattavat myydä itseään toisen avustuksella, tehdä rikoksia painostuk-sen alla. Toiminta mihin henkilöitä tilanteensa takia painostetaan tai houkutellaan vaihtelee hyvinkin paljon.

Selkein ihmiskaupan muoto joka erottuu muusta ihmiskaupasta on rakennuksilla tehtävä työperäinen ihmiskauppa. Toiminta, jossa toiminta keskittyy alipalkkauk-seen ja harmaaseen talouteen ja jossa työntekijät eli uhrin toimivat vain yhdellä saralla. Tosin Suomessa työskentelevät ulkomaiset rakennustyömiehet saattavat tuoda mukanaan ”tyttöystävän” ja jonka ainoa tehtävä Suomessa on seksin-myynti.

Selkeitä raja-aitoja eri ihmiskauppaan liittyvien lajien välille ei voida laittaa. Ainoa ilmiö johon ei ole haastateltavat suoraan törmänneet Suomessa on elinkauppa. Samoin haastatteluissa ilmenee, että teettäjät eli rikoshyödyn saaja saattaa olla osallisena useassa eri rikoslajissa ja haarassa.

5.5 Tiedonvälitys eri toimijoiden välillä.

Teoriapohjassa käsitellään lainsäädäntöä jonka tarkoituksena on edesauttaa luottamuksellisen ja salassapidettävän tiedon välittämistä eri toimijoiden välillä. Kyseisten lakien esitöissä on kiinnitetty huomiota erityisesti salassapitämisen menetelmiin mutta myös olennaisen tiedonvälityksen mahdollistamiseen. Osassa lainsäädännössä myös veloitetaan tiedon välittämiseen, esimerkkinä lastensuojelulaki joka velvoittaa viranomaisen ilmoittamaan lastensuojeluviran-omaiselle lasta vaarantavasta tilanteesta tai olosuhteesta.

Käytännön tasolla haastatteluissa ilmenee kuitenkin se, että toimijat eivät luota toisiinsa ja se vaikuttaa tiedon välityksen ongelmiin. Lainsäädännön tuomat rajat tai mahdollisuudet ei ole ensisijainen ongelma.

”On eri tahoja joihin on kontakteja tullut vuosien varrella, se vaatii todella paljon kahvinjuontia ja pullan syöntiä. Sä soitat jostakin asiasta ja ne on hyvin arkaluonteisia. Miten toinen puoli monesti ajattelee kun poliisi soittaa, sellaisen stereotypian kautta että toi on päässyt poliisiksi koska se on testissä suorittanut vauhdittoman pituuden ja penkkipunnerreuksen, että toi poliisi ei näy asiaa kuten minä nään. Sen mielikuvan murtaminen on hyvin, hyvin haastavaa, että toinen toimija luottaa sinuun.” A3

Toiminta on haastattelujen perusteella perustunut henkilökohtaisiin suhteisiin ja kontakteihin ja joka kuvaa toiminnan luottamuksellisuuteen liittyvää seikastoa. Siitä on olemassa omat etunsa kuten haastateltava kertoo

”Tästä ei ole kauaa aikaa kun olin etsinnällä kun poliisit tulivat paikalle meidän pyynnöstä. Niin siellä rappukäytävässä kun olin, se kertoo aika hyvin miten olen tehnyt töitä kentällä. Minun nimi yhdistettiin suoraan (XXX). Poliisi tuli paikalla niin poliisi kysyi heti ensimmäisenä, että miksi teidän toiminta lopetettiin. Me ei esittäytytty mitenkään, minut tunnettiin ja se kertoo aika hyvin mitä poliisi sanoi” A3

Haastateltavat itse kokevat, että heillä on olemassa henkilökohtaiset kontaktit eri toimijoihin. Sen sijaan kukaan haastateltavissa ei kommentoi, että olisiko syytä olla olemassa toimiva prosessikaavio henkilökohtaisten suhteiden sijaan.

Haastateltavat kokevat, että tieto eri toimijoiden toimintavoista voisi olla yksi ratkaisu ongelmiin ja se tulee koulutuksen kautta

”tavallaan kaikki pelaa samaa maaliin. Kaikki tulee omasta organisaatiostaan ja jokaisella on erilainen perustehtävä mutta sama maali. Ehkä se että ihmiset tietävät enemmän toistensa tavoista, miksi minä lähden näin, miksi teen näin” A1

Vaikka teoriaosuudessa kerrotaan lainsäädännöstä jonka yksi tarkoitus on mahdollistaa luottamuksellisen ja salassapidettävän tiedon jakaminen on yhden haastateltavan kokemukset eri viranomaisten byrokratiasta hyvin negatiiviset.

Haastateltavan esimerkkitapaus

”Otetaan tapausesimerkki Hyvinkäältä. Kun olimme rappukäytävässä niin meni kaksi tuntia byrokratiassa että saimme poliisin paikalle. Soitin ensin päijät-hämeen sosiaalipäivystykseen koska lapsi on sijoitettu päijät hämeen sosiaalityönkautta ja jossa oli onneksi ja lapsen onneksi osaava työntekijä joka kirjasi kaikki hyvin ylös ja kertoi minulle mitä hänen pitää nyt tehdä. Mikään laki ei ole muuttunut mutta tulkinnat on ja kuuntelin ne asiat. Seuraavaksi minulle soittaa Sisä-Suomen poliisilaitokselta henkilö, että he saivat Päijät-Hämeestä virka-apupyynnön ja minä kerroin mikä tilanne on Hyvinkäällä. Miksi soitto tuli Sisä-Suomesta, koska lapsi on sijoitettuna Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella olevaan lastensuojelulaitokseen ja poliisi langan päässä oli tosi hyvä, siis sanoi että tämä on ihan järjestön systeemi, että te olette siellä ja tämä pyyntö tulee meille. Hän laittaa tämän pyynnön Itä-Uudenmaan poliisille. Sitten soi tuntematon numero ja odotin, että soittaja on Itä-Uudenmaan poliisi mutta ei. Soittaja onkin Itä-uudenmaan sosiaalipäivystys ja joka sanoo, että poliisi kyllä sinne tulee mutta poliisi ei saa antaa sitä lasta teille mukaan koska sosiaalityöntekijä ei ole paikalla. Kysyin mitä helvettiä, minä saan tehdä sen lapsen kanssa töitä laitoksessa ja käydä vaikka kalassa ja kaupassa mutta nyt en saa kuljettaa sitä. Soitin sitten Päijät-Hämeeseen ja kerroin asian, että emme saa kuljettaa lasta ja hän vastasi, että ei voi olla todellista, hän valtuuttaa teidät kuljettamaan lapsen. Seuraavaksi soi taas tuntematon numero ja soittaja on Itä-Uudenmaan sosiaalipäivystys ja joka sanoo, että saattekin kuljettaa lasta ja blaa blaa ja laittaa poliisin tulemaan sinne. Seuraavaksi odotin jonkunajan kun poliisista soitetaan mikä on tilanne ja kerron kaiken taas uudelleen. Ja sitten soittaa poliisi uudelleen joka kertoo, että heille tuli toinen keikka mutta he lähettää heti

*toisen partion paikalle kun ehtivät. Minulla meni kaksi tuntia soitte-
luun ” A3*

Haastatteluissa ilmenee myös kehittämis ehdotus esimerkin kautta

”Saksassa on tällainen Berliinin rautatieasemalla iso etsivän työn yksikkö jossa on myös poliisi. Mutta siellä on yksikkö jossa oli etsivän työyksikkö jossa työtä tehtiin tosin monen tulokulman kautta. Oli koulukotikarkurit, kotoakaranneet, poika- ja tyttöprostituutiota, päihkeitä, vanhusta, koditonta. Siellä oli monta tekijää, toimijoita seurakunnasta, kunnasta, järjestöjen ja viranomaisten sekä poliisi. Poliisi suoritti omaa tehtäväänsä, tottakai, jalkautui sinne myös mutta he kertoivat etsivälle työlle, että tuonne on tullut uusi poika jota he eivät ole ennen nähneet. Se on varmaan karannut jostakin koska se lähtee karkuun aina kun näkee heidät. Jolloin se etsivän työyksikkö alkoi huomioimaan asian. Siellä oli tällainen, he kommunikoivat keskenään. A1

Yleisesti haastateltavat toivoivat välitöntä keskusteluyhteyttä eri toimijoiden ja viranomaisten välillä.

”Etsivällä työllä on tehtävä ehkäistä Saksassa radikalisoitumista ja tällaista marginalisoitumista. Suomessa tämä työ on nuorta ja nyt se on vahvasti rahoituksen myötä ja kun se on lakiin kirjoitettu nuorisolakiin eli opetusministeriön alle ja lähtee silloin koulupudokas ajattelusta. Mikä sekin on hyvä mutta siinä on vähän eri kulma kun mitä me tehdään” A2

Samoin tuodaan esille se, että kenttätöössä havaitut asiat voidaan analysoida ja tuoda isompaan kuvaan kuin yksilön ongelman ratkaisuun. Havaintoja ja siihen liittyvää tietoa voidaan tuoda isomman päätöksen teon tueksi.

” me voidaan tuoda kenttätööstä isompia ulostuloja, mitä me nähdään” A2

Johtopäätöksenä haastatteluista voidaan todeta, että henkilösuhteiden merkitys on hyvin tärkeä eri toimijoiden välisessä luottamuksellisessa tiedonvaihdossa. Lainsäädännön tuottamia ongelmia ei tuoda esille vaikka niihin kohdistuneita ongelmia on varmasti olemassa vaan suurempana ongelmana pidetään, että eri toimijat eivät tunne toistensa työtapoja. Samoin ongelmana pidetään sitä, että eri toimijat kehittävät itselleen uusia ja hankalampia byrokraattisia hallintomenettelyjä joilla koetaan olevan enemmän haittaa kuin toimintaa tehostavaa tai oikeusvarmuutta varmistavaa vaikuttavuutta.

5.6 Luottamuksen rakentuminen kohti viranomaistoimintaa

Opinnäytetyön yksi kysymys on se, että kenen on tehokkainta tehdä etsivää työtä. Keskeisenä tekijänä on luottamuksellisuus ja miten toimijan organisaatio mahdollistaa luottamuksellisen työotteen.

Haastattelussa ilmenee, että kolmannen sektorin ammatillisen etsivän työn tekijöillä on mahdollista toimia anonyymisti. Henkilön ei tarvitse tunnistaa itseään. Poliisilla taas saattaa olla samaisessa tilanteessa saamansa tiedon perusteella toimintapakko. Erityisesti jos henkilö kertoo itseensä kohdistuvasta teosta poliisille on poliisilla lähtökohtaisesti velvollisuus kirjata asiasta rikosilmoitus. Tämä saattaa pahimmillaan pahentaa henkilön tilannetta jos toiminta ajoitetaan väärin

”Että jos se menee noin, käänteisesti jos ihminen kertoo asian jollekin yhdelle poliisille ilman esitutkintakertomusta, poliisi aloittaa toiminnan mutta sitten uhri ei kerro pöytäkirjaan asiaa mutta poliisilla on toiminta jo menossa ja tekijä tulee tietoiseksi, että uhri on puhunut poliisille -niin se saattaa laukaista sen pakon (ihmiskaupan tekijälle) jos asia tehdään väärin”A1

Poliisilla on kuitenkin mahdollisuus siirtää toimintaansa

”hän (uhri) tulee kertomaan, että minua on kohdannut rikos, niin pitäisi heti kirjoittaa asiasta rikosilmoitus samantien. Se mikä tiedustelumaailmassa on mahdollistanut sen, että ei tarvitse heti kirjoittaa on

tää ennaltaestävän työn ja paljastavan tutkinnan mahdollisuus kirjata vaikka esiselvitys tai kirjaus POTI:n (poliisin järjestelmä). Käyttäisin potia siten, että jos se henkilö on sitä mieltä, että hän haluaa suojata omaa henkeään terveyttään ja ei halua tulla tässä asiassa julki. Niin se antaa mahdollisuuden pitää sitä henkilöä jonkin aikaa ja varmentaa niitä asioita ja tulla siihen johtopäätökseen, että poliisin muilla tiedonhankintakeinoja käyttäen tulla siihen johtopäätökseen, että tässä on tapahtunut rikos. Ja asia näyttäisi hyvältä, ihan puhtaasti asianomistajana tai uhrina. Toki pitäisi heti ohjata kaikkien sääntöjen mukaisesti ohjata auttamisjärjestelmiin ja muihin, usein niiden asema vaikeuttaa niitä niin paljon, että he eivät itse halua irtautua siitä välttämättä heti. Tai ne haluaa, että se tullaan tekemään viikon tai kuukauden päästä. Sattumalta ja yllättäen jopa hänelle itselleen. Siinä on mielestäni paikka jossa voidaan toimenpiteitä siirtää, ei jättää tekemättä vaan siirtää ”. A5

Poliisin toiminnan siirtäminen on siis mahdollista mutta se on kuitenkin rajattua ja toimimatta ei voi jäädä

”toiminnan siirtäminen on ok mutta sen pitää olla jossakin järjellisissä aikarajoissa. Ja silloinkin sen uhrin kannalta onko järkevää tehdä toiminnan siirto tai jos se näyttö on kovin hatara. henkilö on vastenhuinen kertomaan asioita paperille, me voidaan jotenkin oikeusvarmemmin todentamaan jotain” A5

Kaikki luottamuksellisesti asioita kertovat eivät kuitenkaan halua, että asia tulee viranomaisten tietoon. Erityisesti esitutkintaa ja oikeusprosessia toimittavien viranomaisten, vaikka teko saattaisi kohdistua itse henkilöön joka kertoo asiasta. Tämä seikka saattaa korostua jos henkilö tulee muusta kuin suomalaisesta kulttuurista.

”Jotka tulee vielä ulkomailta jotka tulee eri kulttuureista ja ja se niinku luottamus viranomaisiin on niin ku tosi minimissä niin niin me pyri-

tään siihen että on olemassa joku paikka ja me sitten taas madalletaan kynnystä seuraavaan viranomaiseen tai toimijaan tai onse sitten mikä tahansa” A2

Ammatillisen etsivän työn yksi tavoite on auttaa ihmiskaupan uhrin asemassa olevan tilannetta ja myös rohkaista uhria puhumaan tarvittaessa viranomaiselle. Jos henkilö ei sitä halua on ammatillisen etsivän työn tyydyttävä tilanteeseen.

Ammatillista etsivää työn keskeinen työote ja työkalu on se, että asiakaskunnan ja työntekijöiden välillä vallitsee tietty luottamuksellisuus

”meillä on se että jos me jotenkin niinku jos me möhlitään tai mennään rajojen yli tai ei kunnioiteta sitä luottamuksellista suhdetta niin meillähän palaa koko kenttä, meillä ei ole sinne enää mitään asiaa sen jälkeen, siis niinku millään keinoin. se on sellaista jatkuvaa tasapainoilua” A1

” kun joku kertoo niin sen pitää olla satavarmaa, että se tietää, että tieto ei mene eteenpäin mistä minulle tieto on tullut” A3

Vaikka teoriaosuudessa käsitellään viranomaisten välistä tiedonvaihtoa ja jota voidaan soveltaa myös kolmanteen sektoriin niin lainsäädännöstä puuttuu yksi keskeinen tekijä etsivän työn osalta. Hyväksyminen, että kaikkia ei kerrota eteenpäin ja kertomatta jättäminen ei ole loukkaus toista toimijaa kohtaan.

Aiemmin haastattelussa todettiin, että jokaisella on oma roolinsa ihmiskaupan parissa ja eri toimijoiden pitää paremmin ymmärtää toistensa työotetta. Ihmiskauppaan liittyvässä ammatillisessa etsivässä työssä on päämääränä uhrin aseman parantaminen. Poliisin päämääränä on poliisilaissa määritellyt seikat eli rikosvastuun toteutuminen.

Haastatteluissa tuodaankin esille mallina se, että esimerkiksi ihmiskauppaan liittyvää toimintaa ei lähesty aina poliisi jolla on toimintapakko vaan sellainen taho jonka kanssa kyseinen yksilö voi asioida vapaammin ja jopa anonyymisti. Haas-

tatteluissa tuodaan esille se, että yleensä ihmiskaupan uhrilla ei ole sellaista välitöntä hengen- ja terveyden vaaraa, että olisi reagoitava heti vaan tilanteet ovat kehittyneet pitkän aikavälin aikana ja uhri on tottunut elämään keskellä em tilanetta. Ammatillisella etsivällä työllä on siis laajempi mahdollisuus vain olla vuorovaikutuksessa uhrin kanssa kuin vaikkapa poliisiviranomaisella. Etsivä työ voi myös rakentaa luottamusta viranomaisprosessiin paremmin kuin se viranomaisen johon luottamusta ei ole olemassa.

Jotta uhrin tilanteen auttaminen sitten kun toiminta viranomaisessa käynnistyy vaatii se luottamusta toimijoiden kesken ja selkeää vuorovaikutusta, että jokainen ymmärtää roolinsa tapahtumaketjussa. Tässä palataan tilanteeseen joka haastatteluissa on mainittu, tietämystä toisten työotteesta ei välttämättä ole ja sen osalta luottamusta. Keinona on luonnollisesti työotteiden tuntemus ja sitä kautta luottamuksen rakentaminen.

5.7 Ihmiskaupan havaitseminen

Haastatteluissa todetaan, että riippumatta työotteesta on ihmiskaupan uhrin havaitseminen keskeisessä osassa uhrin auttamisprosessin käynnistämisessä. Haastatteluissa todetaan, että tässä on paljon parantamisen varaa, ihmiskauppaa ja sen uhreja ei havaita. Havaitsemista vaikeuttaa aiemmin mainitut seikat eli se etteivät uhrin välttämättä koe olevansa uhreja tai vaikenemisen alakulttuuri estää sen suoraan ilmaisemisen.

Ammatillista etsivää työtä tekevät ja jotka ovat harjaantuneet ihmiskaupan parissa työskentelemiseen toteavat ettei heillä ole olemassa varsinaista havaitsemistaulukkoa tai ohjetta vaan on oltava hereillä.

"Mehän ei tavallaan niinku etsitä mitään tai siis ihmiskaupan uhrin on sisäänrakennettu kohderyhmä koko meidän organisaation toiminnassa, että me ei suunnitelmallisesti lähdetä etsimään ihmiskaupan uhreja vaan kun me tehdään näillä kaikilla kentillä sitä etsivää työtä niin meillä on oltava se tavallaan koko ajan tuolla takaraivossa. Ja

siinä tulee se työparityöskentely ja reflektointi kun me käydään jossain paikassa ja käydään yksittäisen henkilön kanssa käydään pitkiäkin keskusteluja niin sitten kun me lähdetään sieltä niin sitten me käydään keskustelua keskenämme että kuuliks sä saman kun mulle tuli mieleen, että liittykö tähän jotainkin ihmiskauppaan viittaavia merkkejä. Ja sitte me käydään sitä kahdestaan läpi ja sitten seuraavalla tapaamiskerralla se voi muuttua sellaiseksi suunnitelmalliseksi jos me on saatu sellaisia ensimmäisiä signaaleja että tässä on nyt meidän mielestä jotakin. Ja sitten me voidaan suunnata sitä työtä”

A2

Myös eri viranomaisilla ja toimijoilla voi olla erilainen käsitys ihmiskaupasta. Toimijat jotka koettavat auttaa ja parantaa uhrien asemaa näkevät ihmiskaupan laiveampana ilmiönä kuin viranomaiset joiden toimintaa ohjaa enemmän lainsäädäntö

”Se riippuu keneltä sä kysyt kolmannelta sektorilta niin sieltä tulee lähes kaikki mahdollinen rikoslaki rikokset mihinkä se henkilö voi olla pakoitettu tekemään tai alisteisessa asemassa. Kaikki rikoslakirikokset käy, vaikka se olisi automankan pöllijä joka myy sen eteenpäin koska on alisteisessa asemassa niin se tekisi heidän mielestään ihmiskaupan. Siinä missä poliisi näkee vihreästä kirjasta että tähän liittyy varkausrikos tai huumausainerikos ja ikäänkuin sitä kautta asia hoidetaan. Mutta ei mielletä, että kyse on ihmiskaupasta” A5

Yleisesti havaitsemisen ongelma tuodaan esille ja sen syyt on jo kerrattu kappaleessa 5.3. Yhtenä syynä tuodaan esille yhteiskuntamme rakenteellisuus joka omalta osaltaan estää havaitsemisen.

Toisena seikkana haastatteluissa tuodaan esille se, että ihmiskauppa eli toisen ihmisen hyväksikäyttö on monesti sellaisessa muodossa, että tavallinen veronmaksaja ei sitä havaitse.

5.8 Tulevaisuus

”en usko, että asia tulee näkymään kadulla” A1

”se meillä on, se on meillä ja pysyy” A1

Haastateltavat ovat yhtämieltä, että jos yhteiskunnassa on olemassa samankaltaiset säännöt, rakenteet ja niiden valvonta niin silloin ihmiskauppa ja sen kaltainen toiminta ei tule näkymään samalla lailla kaduilla kuin vähemmän kontrolloiduissa maissa. Kaikki myös toteavat, että ihmiskaupan kaltaiset toiminnot ovat meillä ja tulevat olemaan olemassa myös tulevaisuudessa.

Haastateltavat ovat yhtä mieltä, että ihmiskaupan kaltaiseen toimintaan voidaan puuttua ja sitä voidaan ennaltaehkäistä vain yhteiskunnan rakenteiden avulla. Ne ovat säännöt ja niiden valvonta sekä globaalissa maailmassa selkeä tiedottaminen rajojen ulkopuolelle mikä on Suomessa hyväksyttyä ja mikä ei. Yhteisesti kannetaan huolta suomalaisen yhteiskunnan rakenteiden muutoksesta siten, että ihmiskaupan kaltaiset tilanteet mahdollistuvat. Haastateltavat katsovat yhteisesti, että rakenteiden pitää olla sellaisia, että hyväksikäyttö ei mahdollistu. Tosin kaikki tuovat myös realismin esille haastatteluissa, esimerkiksi prostituutiota ei tulla saamaan pois.

”ei sitä (prostituutiota) pois saada, ei se lähde sillä pois, että vaikka seksin osto kielletään. Se saattaa mennä päinvastaiseen suuntaan. Ja rakennusteollisuudessa sama, ei se lähde pois kuin sillä, että valvotaan ja viedään Suomen rajojen ulkopuolelle tietoa miksi Suomessa on oikein ja mikä väärin” A1

Myös politiikkaa tuodaan esille ihmiskaupan osalta. Ihmiskauppakin on vain yksi seikka päätöksenteossa johon vaikuttaa erilaiset mielipiteet.

”kaikkihan lähtee siitä mitä suuri yleisö haluaa tai on haluamatta. Osittain siihen vaikuttaa politiikka, säädetäänkö jotain minimipalkkoja vai ei. Yleensähan ihmiskauppa on työperäistä riistoa.” A5

Samoin nostetaan esille valtapolitiikka eli esimerkiksi siirtolaisten liikuttaminen siten miten nyt tapahtuu Valko-Venäjän ja Liettuan rajalla tai miten tapahtui Suomessa 2015 Venäjän vastaisella rajalla.

”Se ennustaminen mihin ollaan menossa on aika haastavaa koska ihmiset liikkuu, ollaan aikapaljon suvaitsevaisempia eri asioissa. Meillä on hybrdivaikuttamista, Venäjä saattaa halutessaan päästää tänne ihmisiä ja jotka olisivat enemmistö ja meillä olisi sitten eri väri-set hatut ja uniformut”. A5

Yksi haastateltava laajentaa yhteiskunnan rakenteiden vaikutusta ilmiöön laajempaan yhteiskunnallisena ilmiönä. Siinä on keskeisenä ehkäisevänä tekijänä pohjoismainen sosiaali- ja hyvinvointi yhteiskunta.

”Jos ajatellaan nyt jo marjanpoimijoita, ne tulee tänne, poimii ne marjat, ne saa niin paljon rahaa, että se on heidän valtiossaan vuoden palkka. Yksikään suomalainen ei tekisi sitä koska meillä on olemassa sosiaaliturva. Jos ajatellaan Yhdysvaltoja jota pidetään länsimaisen sivistyksen ja demokratian kehtona niin siellähän on hirvittävä määrä vanhuksia jokapaikassa töissä. Niitä on jokapaikassa, kaupankassoilla, tietullikopeissa, ne on niin vanhoja, että hyvä kun ne ei kuole sinne tietullikopeille. Ne on niin vanhoja mutta ne tekee silti töitä. Se on vaan siitä kiinni, että siellä ei ole sosiaaliturvajärjestelmää. Eli, jos meilläkin yhtäkkiä päätetään lakkauttaa sosiaaliturvajärjestelmä niin meillä samalla hyväksytään se, että jengiä kuolee, niitä kuolee silmissä, kaduille. Vähäosaiset, niitä pystytään ruvetaan riistämään. Samalla lailla jenkeissä sä voit hankkia itsellesi markalla jonkun meksikolaisen tekemään itsellesi puutarhahommia ja se saa just ja just sillä mäkkärin hampurilaisen. Silti se asuu pahvilaatikossa. Ihmiskauppaa? Vai käytetäänkö hyväksi systeemiä joka tekee ihan mitä tahansa pienestä rahasta. Käytännössä me ollaan pohjoismaiden kanssa hyvin, hyvin pieni porukka ja paikka jossa ihmiskaupan yhtä muotoa eli ihmisen matalapalkka riistämistä ei pysty esiinty-

mään koska meillä on niin paljon hyvinvointia. Tavallaan länsimaisissa jopa länsimaisissa valtioissa, saatika Kiina tai Intia, missä ei ole valtion suomaa verkostoa, että saat rahaa tekemättä mitään. Se saattaa yksi kaunis päivä lakkautua ja ei sen jälkeen ole rikollista ostaa siltä suomalaiselta poloiselta markalla palveluksia jotta se saa sen mäkkärin hampurilaisen. Se kuulostaa nyt kuvottavalta tai vastenmieliseltä ajatukselta mutta se saattaa olla todellisuutta, että vanhukset joutuvat tekemään kuolemaansa saakka töitä” A5

Vaikka haastattelujen aiheena oli etsivä työ ja viranomaistyö ja kaikki haastateltavat olivat tehneet työtä kauan, he toivat esille ihmiskaupan ehkäisyssä poliittisen päätöksenteon.

”kaikki se tieto mikä meillä on olemassa ihmiskaupasta ilmiönä se pitäisi saada eteenpäin, pitäisi olla tiedolla johtamista. Oikeasti py-sähdytään sen tiedon äärelle” A2

”rakenteiden kautta tiedostamista, sitä on meillä, sitä on kaikissa, ei se ole sitä, että se on jonkun mafian ulkopäin pyörittämään. Vaikka se on sitäkin, että siihen liittyy järjestäytyntä rikollisuutta mutta meillä on sitä on ihan kotimaassa tapahtuvaa” A2

Yksi haastateltava nostaa kuitenkin konkreettisena ilmiönä lähitulevaisuuden osalta rikoksiin pakottamisen ja sen osuuden nousemisen auttamisjärjestelmän piirissä

”se työperäinen on ollut esillä Suomessa, meillä ei kaduilla muutenkaan näy sellaista yleistä häiriökäyttäytymistä paitsi päihteidenkäyttäjii. Ja niissä ei ole ennen ajateltu olevan ihmiskauppaa eli rikolliseen tekoon pakoittamista. Eikä vielä. Se on varmaan sellainen puoli joka tulee näkymään jatkossa enemmän (rikolliseen tekoon pakoittaminen), niitä on mennyt auttamisjärjestelmään vasta yksi - kaksi tapausta A1

Lopuksi todetaan, että koska ihmiskauppa suomenkaltaisissa yhteiskunnissa on piilossa niin sen meneminen rakenteisiin johtuu siitä, että jonkin palvelun halvalla ostamista ei koeta vääräksi. Hyväksikäyttäminen ikään kuin livahtaa normaaliksi eli:

"Siinä on monesti ongelma ettei tämä koske minua" A2

6 JOHTOPÄÄTÖKSET, POHDINTA JA JATKOTUTKIMUSAIHEET

Etsivä työ ihmiskaupan uhrien auttamisessa ja siihen puuttumisessa

Kaikki haastateltavat tuovat esille sen, että tehokas keino selvittää ihmiskaupaan liittyvien ilmiöiden laajuus tai kohdata sen kohteena oleva henkilö on ammatillinen etsivä työ tai muu sen kaltainen luottamukselliseen kohtaamiseen perustuva työ. Kaikki haastateltavat kokevat, että työote joka pitää sisällään jalkautumisen kohderyhmän pariin, on selkeä keino kohdata erilaisiin alakulttuureihin kuuluvia henkilöitä.

Haastatteluissa tulee esille selkeästi se, että ammatilliseen etsivään työhön tai sitä muistuttavaan työhön liittyy keskeisenä tekijänä parityö, suunnitelmallinen toiminta ja se on oltava osa organisaatiota eikä oma erillinen saarekkeensa. Sen lisäksi, että työtapa on tällöin ammatillista ja siten tehokkaampaa niin se myös suojaa työntekijää siltä ilmiöltä, että työntekijä itse menee liian syvälle kohderyhmän elämään tai sairastuu haastattelussa kutsuttuun ”vakoojan tautiin”. Työparin keskenäinen reflektointi ja organisaation kanssa reflektointi on koettu hyväksi keinoksi sanoittaa havaittuja asioita ja myös suunnitella toimintaa.

Haastatteluissa tuodaan esille se, että ammatillista etsivää työtä pystyy tekemään vaikkapa sosiaalityön tai muun toiminnon parissa teoriassa mutta olemassa olevat organisaatorakenteet eivät tue, että niin tosiasiassa pystyttäisiin tekemään.

Ihmiskaupan uhrien parissa tehtävää etsivää työtä ei tehdä kuin pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Tampereella. Ammatillista etsivää työtä tehdään toki laajemmin Suomessa ja täällä pyritään havainnoimaan myös ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä.

Poliisissa etsivä työ sisältyy joko ennalta estävän toiminnan sisälle tai tietolähdetöiminnan sisälle ja näitä toimintoja on jokaisessa Suomen poliisilaitoksessa. Resurssi ja realismi jalkautumisesta on kuitenkin hyvin vaihteleva ja toimintojen taso valtakunnallisesti ajatellen kirjavaa.

Poliisin osalta esitetään, että olisi olemassa selkeämmin näkyvä tiedustelutyö eli poliisi näkyvästi on läsnä kohderyhmän arjessa tai yleisesti jalkautuisi. Tätä tuke-
massa on myös näkymätön tiedonhankinta.

Tutkimuksessa tuodaan esille se, että sinänsä Suomi on hyvinvointiyhteiskunta
globaalissa mittakaavassa ja täällä on olemassa erilaisia yhteiskunnan auttamis-
järjestelmiä mutta niiden rakenteellisuuden vuoksi toiminta ei aina ole tehokasta.
Lisäksi tuodaan esille se, että onko Suomi jatkossa samanlainen hyvinvointi yh-
teiskunta kuin nyt ja sen takia ammatilliselle etsivälle työlle epäillään olevan jat-
kossakin tarvetta.

Tiedonvälitys eri toimijoiden välillä

Kaikki haastateltavat tuovat esille sen, että ihmiskaupan kaltaisen toiminnan en-
naltaehkäisy, puuttuminen tai rikosvastuuseen saattaminen usean tahon yhteis-
työtä. Toimintaa kuvataan, että maalin pitäisi olla kaikille sama vaikka jokaisella
toimijalla on tilanteissa oma erillinen roolinsa.

Tiedonvälityksessä ilmenee haastatteluissa selkeästi se, että toiminta ja tiedon-
välittäminen pohjautuu tällä hetkellä hyvin paljon eri organisaatioissa olevien hen-
kilöiden henkilökohtaisiin kontakteihin, suhteisiin. Organisaatiot rakenteina kes-
kustelevat keskenään hyvin heikosti. Tähän on haastatteluissa mainittu kaksi pää-
syytä; Ensiksi, eri organisaatioissa toimivat tahot eivät tunne toistensa työtettä
ja tapaa. Toisena syynä tuodaan esille organisaatioiden itselleen rakentamat by-
rokratiat jotka vaikeuttavat tiedonkulkua varsinkin tilanteissa jotka vaativat no-
peaa reagointia.

Haastatteluissa tuodaan myös esille se, että ihmiskauppaan liittyvät alakulttuuril-
liset tekijät, mahdollinen häpeä tai esimerkiksi ettei halua asettua omaa kulttuuri-
aan vastaan aiheuttavat tilanteen jossa henkilöt jotka kertovat tapahtumista ja
tilanteista haluavat ilmaista asiat luottamuksellisesti. He eivät siis halua muiden
tietävän edes sitä, että ovat hakeutuneet avun piiriin. Toimintaan liittyy siis vahva
luottamuksellinen toiminta. Tällöin kaikkia seikkoja ei voida ilmaista toiselle toimi-
jalle vaikka se olisi sinänsä laillista ja mahdollista.

Eri viranomaisilla ja kolmannella sektorilla on erilaiset velvollisuudet ja toimintapakot saadessaan tietää mahdollisesta esimerkiksi rikoksesta. Ainoa selkeä velvollisuus joka koskee kaikkia toimijoita ja jopa siviilihenkilöitä on alaikäisiin kohdistuvat rikokset tai heidän kasvuun vaarantavat seikat joista on ilmoitettava asiaa käsittelevälle viranomaiselle. Haastatteluissa tuodaan esille esimerkiksi poliisin toimintapakko eli se, että saadessaan tietoon selkeän rikoksen ei poliisi voi jättää toimimatta. Toimintaa voidaan siirtää mutta toimimatta ei voida jättää tekemättä. Tämä erilaisten toimijoiden roolitus ihmiskaupan parissa vaatii sen, että jokainen toimija ymmärtää roolinsa kokonaiskuvassa ja osaa siten suhteuttaa toimintansa. Valtaosa toimijoista keskittyy uhrin auttamiseen ja hänen tai heidän tilanteensa kohentamiseen. Vain poliisilla on asiassa esitutkintavastuu.

Yksi ihmiskauppaa ehkäisevä ja toimintaa katkaiseva prosessi on myös esitutkinta- ja oikeusprosessi. Tällä pyritään toiminnan mahdollistajien ja organisoijien rikosvastuuseen saattamiseen. Esitutkintaa voi suorittaa vain poliisi ja tietyin rajoitusten tullen sekä rajavartiolaitos. Poliisin väärin ajoitettu esitutkinta voi pahimmillaan pahentaa uhrin asemaa ja estää rikosoikeudellisen prosessin tapahtumista. Poliisin roolia ihmiskaupan vastaisessa etsivässä työssä pitääkin katsoa esitutkinnan kannalta. Haastattelujen perusteella voisikin esittää, että ammatillista etsivää työtä tekevät ne joilla on siihen parempi resurssi sekä lainsäädäntö kuin poliisilla mutta poliisi on helposti näiden toimijoiden tavoitettavissa konsultaatiota sekä esitutkintaprosessia että suojaamisprosessia varten.

Haastatteluissa esitetään, että poliisin pitäisi kuitenkin enemmän näkyvämmiin jalkautua yhteisöihin ja olla sitä kautta hiljaisen tiedon äärellä. Haastattelussa esitetään Saksassa oleva malli jossa kyseisen kaupungin rautatieasemalla työskentelee useita eri toimijoita ja jossa ammatillinen etsivä työ ja poliisi voivat antaa toisilleen kohteita omaan toimintaansa.

Haastatteluissa ei tuoda esille, että lainsäädännössä olisi keskeisiä puutteita tiedonvälityksen osalta vaan enemmän on kyse ettei eri toimijat tunne toistensa työtapoja. Myös luottamus toiseen toimijaan tai viranomaiseen tai jopa viranomaisten välillä ei ole aina parhaimmillaan.

Tulevaisuus

Kolmas haastattelun teema oli tulevaisuus, miten ihmiskauppa ilmiönä tulee kehittyään.

Uutisoinneissa ja haastattelussa ilmenee, että poliisiin on perustettu 2021 erillinen valtakunnallinen yksikkö jonka tehtävänä on tutkia ihmiskauppaan liittyviä rikoksia. Tämän osalta on toiveissa saada ilmiöön keskittyvää analyysia sekä esitutkintoja joilla olisi vaikutusta esimerkiksi työperäisiin rikoksiin ja prostituutioon.

Kaikki haastateltavat tuovat esille sen, että ihmiskaupan kaltaiset toimet ovat meidän yhteiskunnassa ja ne myös tulevat jatkossa olemaan, esimerkiksi prostituutio. Samoin haastateltavat tuovat esille sen, että meidän pohjoismaisessa yhteiskunnassa todennäköisesti ei ihmiskaupankaltaiset toiminnot tule olemaan kadulla näkyvää toimintaa.

Samoin haastatteluissa ilmenee yhteinen näkemys, että ihmiskaupan kaltaiset tapahtumat voidaan estää parhaiten siten, että yhteiskunnan rakenteet eivät sitä mahdollista. Esimerkkeinä on, että työelämässä on olemassa minimipalkat ja niiden toteutumista myös valvotaan. Haastattelussa tuodaan esille se, että jos toisten ihmisten hyväksikäyttäminen pääsee yhteiskunnan rakenteisiin niin silloin siitä voi muodostua normisto joka sallii toiminnan ja pitää sitä hyväksyttävänä. Tällaiseen tilanteeseen voidaan joutua hyvinkin nopeasti jos sosiaaliturvaan tehdään merkittäviä leikkauksia. Päätöksenteossa yhteiskunnan tasolla onkin pyrittävä yhä paremmin tiedolla johtamiseen ja yhtenä tällaisen tiedon tuottajana nähdään ammatillinen etsivä työ, siis se tieto jota kenttätyössä kenttätyötä tekevät keräävät.

Yhteinen näkemys on myös se, että kun ihmiskauppaan liittyvät rakenteet tunnetaan ja ilmiö havaitaan on se jo omiaan estämään sellaisten rakenteiden muodostumista jotka mahdollistavat ihmiskaupan.

Pohdintaa

Haastattelujen ja omien kokemustemme mukaan toisen aseman hyväksikäyttäminen eli ihmiskaupan kaltaiset toimet ovat olleet ja ovat meidän yhteiskunnassamme. Niitä ei vain nähdä ja havaita vaikka ne voisi olla näkyvillä koska toimet ovat piilotettuna. Jokainen ymmärtää, että Suomessa on prostituutiota ja jokainen normaalilla elämäkokemuksella varustettu aikuinen ihminen ymmärtää, että prostituutioon liittyy paritusta.

Mutta havaitaanko tämä tai ymmärretäänkö asia kun kävellään kadulla mainostavan hieromalaitoksen ohitse? Tai kun mennään sinne asiakkaaksi?

Samoin normaalilla elämäkokemuksella varustettu aikuinen ihminen ymmärtää, että saadessaan taloyhtiönsä kattoremonttiin tarjouksen joka on 50% alempi kuin muut, että ihan kaikki ei silloin ole kunnossa. Mutta tuleeko silloin mieleen, että kyseessä voisi olla työperäistä riistoa?

Samoin normaalilla elämäkokemuksella varustettu aikuinen ihminen ymmärtää, että tilatessaan muuttokuljetuksen ja saadessaan tarjouksen ulkomaiselta yritykseltä joka tuskin kattaa diesel-kustannukset, että tuskin yritys maksaa kaikki maksunsa mutta ymmärretäänkö tällöin, että samalla rahoitat järjestäytynyttä rikollisuutta joka käyttää hyväkseen kuljettajan lähtömaan ongelmia.

Koska toiminta on piilossa ja ihmiskauppaan liittyvien toimet piilotetaan tavalliselta kuluttajalta on siihen puuttumisen ja paljastamisen tehokkain keino jalkautumisen. Tässä opinnäytetyössä sitä on kutsuttu ammatilliseksi etsiväksi työksi kun sitä tekee sosiaali-, terveydenhoitoviranomainen tai kolmas sektori. Poliisissa toimintaa kutsutaan esimerkiksi tietolähdetoiminnaksi tai ennalta estäväksi toiminnaksi.

Ihmiskauppaan puututaan pääosin uhrilähtöisesti ja sen taustalla on ne kansainväliset sitoumukset joihin Suomi on sitoutunut. Tämän osalta on rakennettu järjestelmiä jotka ovat keskittyneet nimenomaisesti uhrien auttamiseen. Sen lisäksi yhteiskunnan pitää kyetä puuttumaan rikosoikeudellisesti teettäjien ja mahdollistajien toimintaan ja tämä osa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta kuuluu poliisille sekä rajavartiolaitokselle.

Tehokas ja niin sanottujen isojen kalojen saaminen oikeusprosessiin vaatii poliisille sitä hiljaista kaduilla ja yhteisöissä olevaa tietoa, tiedonhankintaa, jonka pohjalta voidaan suunnata resurssit mahdollisimman oikeaan kohteeseen. Tätä varten poliisissa olisi syytä olla näkyvää ja jalkautuvaa tiedonhankintaa näkymättömän tiedonhankinnan lisäksi. Sen lisäksi poliisin pitää olla tavoitettavissa kun muu toimija tai viranomainen tarvitsee konsultaatioapua tai näkemystä onko esitutkintakynnys ylittynyt. Tehokas uhrin auttaminen sekä esitutkintaprosessi vaatii, että toimijat ymmärtävät toistensa työnkuvan, luottavat toisiinsa jolloin tiedonvälitys voi olla välitöntä ja suoraa.

Valitettavasti viranomaisten omat hallinnolliset prosessit ja menetelmät eivät tue tätä toimintaa.

Ihmiskauppa ja sen vastaiset toimet ovat hyvinvointi yhteiskunnan perustoimintoja. Pohjoismainen yhteiskunta perustuu siihen, että yhteiskunta pyrkii huolehtimaan jokaisesta kansalaisestaan ja yhteiskunnassa on olemassa sääntöjä joita noudatetaan ja valvotaan. ”Hyvää ei saa halvalla” sanonta kuvastaa sitä, että esimerkiksi ehkäistäksemme työperäistä ihmiskauppaa on jokaisen meidän ymmärrettävä, että palvelut ja tuotteet saattavat maksaa enemmän kuin kaksi euroa. Tehokkain ehkäisykeino on, että yhteiskuntamme rakenteet eivät tue ihmiskaupan kaltaista toimintaa ja silloin niin päättäjät kuin loppukuluttajat ymmärtävät, että ”se koskee myös minua”.

Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä tehtäessä tiedostimme, että viranomaisia koskee vaitiolovelvollisuus. Lisäksi etsivää työtä tai poliisissa tietolähdetyötä tekevien osalta asiaan liittyy myös luottamuksellisuus asiakasryhmää kohtaan ja siksi asian arkaluonteisuuden vuoksi haastateltavien henkilöllisyys ja toimintapaikka on salattu ja siksi tarkkoja tietoja ei voida tässä opinnäytetyössä ilmaista.

Laadullisessa tutkimuksessa, kuten kaikissa tieteellisissä tutkimuksissa, eettisten periaatteiden tarkka noudattaminen on tärkeää. (Kylmä & Juvakka 2014, 16.) Tässä opinnäytetyössä on noudatettu ammattikorkeakouluille tehtyä Arene ry:n

ohjetta opinnäytetyöiden eettisistä suosituksista. Tutkimus on tehty anonymisti ja nauhoitteet on hävitetty tutkimuksen loputtua.

Jatkotutkimusaiheet

Tutkimusta on mahdollista jatkaa useampaan suuntaan. On mahdollista haastatella ihmiskaupan auttamisjärjestelmään päätyneitä henkilöitä sen osalta mikä on ollut tekijä joka on antanut aiheen irtautua heihin kohdistuneesta tilanteesta.

Tutkia voi myös ammatillista etsivää työtä tekevien henkilöiden osaamisen kehittymisestä ja onko olemassa tietynlaista ”persoonallisuutta” joka selkeästi pystyy helpoiten toimimaan ammatillisen etsivän työn parissa.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0.4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino

Eskola, J & Suoranta, J 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino

Hjort, H 1995. Etsivän työn psykologia. Suomen nuorisotyö Allianssi

Heikkinen M. 2010. Suomen lainsäädännön kehitys ihmiskaupan ja sen ilmiöiden ympärillä. Kajaanin ammattikorkeakoulu

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. E-Kirja. Gaudeamus

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15-17. Painos. Porvoo: Bookwell oy.

Huhtajärvi, P. 2007. Ammatillinen etsivä työ. Teoksessa Hoikkala T & Sell A (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. Hakapaino Oy

Ihmiskauppa. 2021. Luettu 28.8.2021. [https:// ihmiskauppa.fi](https://ihmiskauppa.fi)

Ihmiskauppa. 2021. Luettu 15.9.2021. [http:// ihmiskauppa.fi/ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä vuosikatsaus 1.1.2020-31.12.2020](http://ihmiskauppa.fi/ihmiskaupan_uhrien_auttamisjärjestelmä_vuosikatsaus_1.1.2020-31.12.2020)

Kaartinen-Koutaniemi, J. 2012. Etsivässä työssä. LK Kirjat

Kananen, J. 2014 Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 176. Jyväskylä.

Kylmä, J & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. 1. painos. Helsinki: Edita Prima oy.

L 650/2004. Rikoslain 25 luku. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki#L25>

L 626/1996. Rikoslain 1 luku. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki#L25>

L 1285 /2016. Nuorisolaki. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki>

L 872/2011. Poliisilaki. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=poliisilaki>

L 581/ 2019 Poliisilaki 5 luku. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=poliisilaki#L5P40>

HE 202/2017. Hallituksen esitys koskien Poliisilain 5 lukua. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=poliisilaki#a26.4.2019-581>

L 621/1999. Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

L 4 / 1734. Oikeudenkäymiskaari. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=oikeuden%C3%A4ymiskaari>

L 417 / 2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>

L 653 / 2000. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20potilaan%20asemasta#L4P13>

L 653 / 1998. Rikoslain 15 luku. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki#L15>

Raitakari S, Virokannas E. 2009. Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 96.

Roth, V 2010. Defining human trafficking, identifying its victims: a study on the impact and future challenges of international, European and Finnish legal responses to prostitution-related trafficking in human beings. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällysanalyysi. Tammi.

Tuomi J, Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus. Kustannusosakeyhtiö Tammi

LIITE

HAASTATTELUJEN RUNKO

Kohdat eivät ole kysymyksiä vaan teemoja joiden perusteella haastattelua on rakennettu

1. Kokemus etsivästä työstä, koulutus
2. Mitä on etsivä työ, miten sitä tehdään ja kuinka haastateltava työtä tekee
3. Keitä muita tahoja on ihmiskaupan parissa etsivässä työssä, millaista toiminta on
4. Kokemuksia etsivästä työstä, luottamuksen rakentaminen asiakkaan kanssa
5. Kokemuksia yhteistyöstä, viranomaisyhteistyöstä ja tiedonvaihtamisesta
6. Tulevaisuus ihmiskaupan osalta